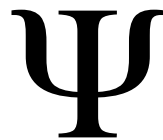

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

***Saksbehandleres forståelse av alvorlige atferdsvansker:
ungdommens problem og behov***

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

**Heidi Lauenborg Lundemo
Guro Ølnes Røyset**

Vår 2015

Veiledere:
Helge Holgersen
Thomas Terje Manger

Forord

Ungdom med alvorlige atferdsvansker utgjør en av de mest sårbare gruppene i det norske samfunn. Likevel har vi per i dag ingen effektive og gode løsninger på dette samfunnsproblemet. Denne ungdomsgruppen er ofte i kontakt med et bredt spekter av hjelpeapparat og offentlige tjenester, og barnevernet fungerer i den forbindelse ofte som en sentral instans. Barneverntjenesten har gjentatte ganger vært målskive for krass-, og til tider lite konstruktiv kritikk. Vi mener likevel at saksbehandlerne i den kommunale barneverntjenesten sitter på samfunnsnyttig erfaring, kunnskap og perspektiv, som kan støtte opp under en bedre forståelse av ungdommens problem og behov. Vi ønsker at denne studien skal bidra med å komme et lite skritt nærmere en forståelse ungdommens problem og behov, og å utforske nye ideer til hvordan dette samfunnsproblemet kan løses.

Vi ønsker å rette en stor takk til saksbehandlerne som deltok i studien, og for deres avgjørende bidrag for å få dette prosjektet realisert. Tusen takk til våre veiledere Helge Holgersen og Thomas Terje Manger, for god faglig og mental støtte underveis i prosessen. Takk til Erlend og Anders for gjennomlesing og korrektur. Og til slutt en stor takk til familie og venner for støtte og oppmuntring.

Sammendrag

Studien utforsket saksbehandleres forståelse av alvorlige atferdsvansker hos ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Formålet var å utforske deres forståelse av ungdommens problem og behov, og hvordan denne forståelsen ble reflektert i saksbehandlerens arbeid. Resultatene baserer seg på tekstmaterialet hentet fra semistrukturerte intervju av ni saksbehandlere i den kommunale barneverntjenesten. Funnene viser til en homogenitet i informantenes forståelse av alvorlige atferdsvansker, hvor vanskene forstås som komplekse og i hovedsak som et resultat av dårlig foreldreomsorg. Imidlertid viser resultatene til en heterogenitet blant informantenes forståelse av utløsende faktorer, og tidspunkt for atferdsvanskens debut. Informantene fokuserte på viktigheten av en helhetlig behandling og differensierte tiltak, men viste samtidig til utfordringer i å ivareta ungdommens behov. Resultatene blir sett i sammenheng med teoretiske tilnærminger og forskning, og implikasjoner for feltet blir skissert.

Nøkkelord: Kvalitativ metode, Alvorlige atferdsvansker, ungdom, den kommunale barneverntjenesten, saksbehandlere, forståelse av problem og behov

Abstract

The study explored caseworkers understanding of severe behavioral problems in adolescents associated with the public child welfare service. The purpose was to explore their understanding of youth's problems and needs, and to see how this understanding was reflected in their work. The results are based on textual material extracted from semi-structured interviews with nine caseworkers in the public child welfare service. The findings show a homogeneity in caseworkers understanding of severe behavioral problems, where difficulties were understood as complex and largely as a result of poor parenting practices and skills. However, the results show a heterogeneity in their understanding of current precipitating factors, and time of onset of the deviant behavior. The caseworkers emphasized the importance of a holistic treatment approach and differentiated support measures. However, they presented challenges to safeguard the youths' needs within the child welfare service. The results of the study are seen in the context of theoretical approaches and research, and implications for the field are outlined.

Keywords: qualitative research methods, Conduct Disorder, antisocial behavior, adolescence, public child welfare service, caseworkers, understanding of problem and need

Innhold

Forord.....	i
Sammendrag.....	ii
Abstract.....	iii
Innledning.....	1
Alvorlige konsekvenser og manglende tiltak.....	1
Hva er atferdsvansker?.....	3
Teoretiske tilnærminger.....	5
Tilhørighet.....	8
Tilknytning.....	8
Traumeperspektivet.....	9
Risikofaktorer og beskyttende faktorer.....	10
Den kommunale barnverntjenesten.....	11
Metode.....	14
Refleksivitet.....	15
Rekruttering.....	16
Informantene.....	17
Datainnsamling.....	18
Dataanalyse.....	19
Etikk.....	20
Resultater.....	21
Beskrivelse av ungdommens problem.....	23
Født sånn eller blitt sånn?.....	27
Hvorfor gjør de som de gjør?.....	32
Hva trenger ungdommene?.....	36
Unike behov-lik hjelp.....	39
Diskusjon.....	42
Metodiske betraktninger.....	51
Sammenfatning.....	53
Implikasjoner.....	55
Litteratur.....	56
Appendiks A.....	66
Appendiks B.....	67

Alvorlige atferdsvansker blant barn og unge er et utfordrende og omfattende problemområde (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 218). Vanskene medfører en rekke negative konsekvenser for den unge selv, familien, og andre som blir berørt (Kazdin, 1995). Samtidig hevdes det at vi i dag ikke har effektive hjelpemidler i arbeidet med alvorlige atferdsvansker (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 218). Barn og unge med denne typen vansker er ofte i kontakt med ulike deler av hjelpeapparatet og offentlige tjenester. Barneverntjenesten fungerer som en viktig instans i møte med denne gruppen. Saksbehandlere i barnevernet har som mandat å iverksette tiltak med mål om å hjelpe ungdommen på best mulig måte (barnevernloven, 1992, § 2-1). Da saksbehandlerne arbeider direkte med ungdommen, anser vi deres kunnskap som verdifull informasjon i lys av de utfordringene samfunnet står overfor. Deres forståelsesmodeller spiller en sentral rolle innenfor barnevernets praksis i møte med utsatte barn og unge (Andenæs, 1997; Juul, 2010). Selv om det juridiske rammeverket vil fungere som retningsgivende, vil saksbehandlers undersøkelser og beslutninger også være påvirket av blant annet deres rolle- og oppgaveforståelse, deres kompetanse, erfaring og verdisyn (Juul, 2010). Studien vil derfor utforske saksbehandleres forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten, med fokus på ungdommens problem og behov. Videre vil studien utforske hvordan forståelsen reflekteres i saksbehandlerens arbeid i møte med ungdommen.

Alvorlige konsekvenser og manglende tiltak

De mange negative konsekvensene ved alvorlige atferdsvansker, kombinert med forskning på behandling som viser til dårlige resultater (Andreassen, 2003), kan beskrives som et etisk problem. Ungdommen strever med problemer som er svært marginaliserende og stigmatiserende; de mislykkes på skole og i jobb, har sosiale og følelsesmessige problemer, og opplever utstøtning på bakgrunn av utfordringer med å tilpasse seg de sosiale spillereglene (Dodge, Price, Bachorowski og Newman, 1990). Rus- og alkoholrelaterte problemer, og

kontakt med politi, er også ofte en del av hverdagen til denne gruppen ungdom (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 221). I tillegg til de psykososiale vanskene, rapporteres det om en høyere forekomst av angst og depresjon blant barn og unge med atferdsvansker (Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern [RKBU], 2015; Russo og Beidel, 1994). Atferdsvansker ser ut til å ha en kumulativ effekt, hvor problematikken både blir mer kompleks og alvorlig over tid (Rutter, Giller og Hagell, 1998). Studier viser en sammenheng mellom atferdsvansker i barndom og økonomiske problemer, arbeidsledighet, relasjons- og partnerproblemer, voldelig- og kriminell atferd, og psykiske og somatiske plager i voksen alder (Fergusson og Harwood, 1998; Fergusson, Harwood og Ridder, 2005; Moffitt og Caspi, 2001; Moffitt, Caspi, Harrington og Milne, 2002).

Nasjonale tiltak rettet mot alvorlige atferdsvansker er ofte fragmenterte, for dårlig strukturerte, lite proaktive og for svakt forankret i empiri og teori (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet [HUF], 2000). Det eksisterer ikke én bestemt "vidunderkur", tiltaksmodell, behandling, strategi eller metode som kan forebygge eller hemme en fullstendig utviklingen av alvorlige atferdsvansker (HUF, 2000). Samtidig mangler det tiltaksevalueringer der effekten er studert på en forskningsmessig holdbar måte (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2005). I Norge og internasjonalt synes det å være en diskrepans mellom ensidige og individrettede tiltak som ofte benyttes av hjelpeapparatet, og det komplekse problemområdet som tiltaket er ment å hjelpe. Individrettede tiltak, som for eksempel individualterapi, institusjonsplassering, "skrem-dem-snille-strategier", og fysisk straff, har vist seg å ha liten eller ingen positiv effekt, og er i verste fall skadelige eller har problemforsterkende effekter (Andrews et al., 1990; Dryfoos, 1990; Greenwood og Zimring, 1983; Henggeler, 1989; Kazdin, 1995; Mathisen, 1995; McCord og Tremblay, 1992).

Utfordringene med å hjelpe ungdom med atferdsvansker kan også forklares ut ifra et historisk perspektiv på fenomenet. Tidligere brukte man for eksempel begreper som verstinger,

vanartede, vanvyrde eller forsømte barn, og i skolen snakket man ofte om de umulige og disiplinvanskelige barna (Befring, 2006). I en nasjonal offentlig utredning heter det:

Det kan også påpekes at når det gjelder tiltak, har fortiden på dette feltet satt mange skremmende spor, men tvangsinternering og barbariske straffemetoder (...) Mangel på humanitet og tilsiktede virkninger av slike tiltak (...) må vi konstatere at vi fremdeles står praktisk talt uten troverdige virkemidler i arbeidet med disse problemene. På bakgrunn av de erfaringer og den kunnskap som foreligger, fremstår dette området som en utfordring for en samlet innsats fra alle samfunnsaktører (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 218).

Hva er atferdsvansker?

Begrepsbruken knyttet til og definisjonene av atferdsvansker er bred og mangfoldig, og reflekterer både ulike avgrensninger og perspektiv. Selv om barnet eller ungdommens atferd lett lar seg observere, finnes det ikke én allment akseptert definisjon (Ogden, 2009). Deskriptive begreper som ofte benyttes er blant annet relasjons- og samspillsvansker, impulsivitet, aggressivitet, kriminalitet, lovovertrjedelse, voldsutøvelse og atferd- og oppførselsforstyrrelser (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009, s. 63). Når det gjelder de alvorlige atferdsvanskene omtales barn og unge ofte som antisosiale barn, og innenfor psykiatrien benyttes begreper som alvorlige atferdsforstyrrelser eller atferdsavvik (Sørli, 2000). Den mangfoldige bruken av begreper gjenspeiler også heterogeniteten innenfor den aktuelle gruppen barn og unge. Den inkonsistente begrepsbruken kan være et uttrykk for varierende oppfatninger og teorier om hvordan atferdsvansker forstås. Til tross for at fenomenet fremstår som et normativt og relativt fenomen, blir det viktig at man innenfor ulike fagdisipliner har en mer konsistent begrepsbruk for å kunne identifisere de barna man er ment å hjelpe (Sørli, 2000). Eksempelvis i Lov om barneverntjenester (barnevernloven, 1992, § 4-

24) presiseres det i paragrafene om tvang hva som må ligge til grunn for at en atferd er alvorlig nok til at det medfører tvangsvedtak. I loven beskrives atferdsmønster eksempelvis i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, vedvarende bruk av rusmidler, prostitusjon og/eller vagabondering over tid (barnevernloven, 1992, § 4-24).

Innenfor psykiatrien benyttes det andre begreper for å klassifisere atferdsvansker. I dag forholder vi oss til to diagnostiske systemer ved klinisk utredning og behandling. Disse er International Classification of Diseases (ICD-10), utarbeidet av Verdens helseorganisasjon, og Diagnostic Statistical Manual for Mental Disorders (DSM-IV), utarbeidet av American Psychiatric Association. I følge ICD-10 kjennetegnes alvorlig atferdsforstyrrelse ved gjentatt og vedvarende dyssosial, aggressiv eller utfordrende atferd, med klare brudd på sosiale forventninger og normer i forhold til alderen. Atferdsforstyrrelsen er mer alvorlig enn vanlige barnestreker eller opprørstrang i ungdomsårene. Atferdsmønsteret vedvarer over tid, seks måneder eller mer. Eksempler på atferd som diagnosen baseres på, omfatter slåssing eller tyrannisering, uvanlig hyppige eller alvorlige raserianfall, grusomhet overfor andre mennesker eller dyr, alvorlig ødeleggelsestrang, ildspåsettelse, stjeling, ulydighet, gjentatt lyving, skoleskulking eller rømning. Hvis disse atferdstrekkene er markerte, er hvert av dem tilstrekkelige for å stille diagnosen, mens enkeltstående dyssosiale handlinger ikke er nok (Verdens helseorganisasjon [WHO], 2000).

I *DSM-IV* refereres det til alvorlige atferdsvansker som "Conduct Disorder" (CD), og diagnosen legger vekt på andres grunnleggende rettigheter, eller andre aldersadekvate sosiale normer. Atferden kan grupperes inn i fire diagnostiske kategorier: aggressiv atferd som kan forårsake eller være en trussel om fysisk skade på andre mennesker eller dyr, atferd som resulterer i tap eller skade på andres eiendom, svindel eller tyveri, eller alvorlige regelbrudd (American Psychiatric Association [APA], 2000). Det gjøres her et videre skille mellom tre undergrupper av CD basert på debutalderen av atferdsvansken, "childhood-onset type",

”adolescent-onset type” eller ”unspecified onset”, henholdsvis før og etter tiårsalder. Barn og ungdom med tidlig debut kjennetegnes ved at de ofte oppfyller alle kriteriene til CD før de er ti år. For denne gruppen vil vanskene med større sannsynlighet vedvare inn i voksenalder. Motsatt vil ungdommer med sen debut ofte fremvise mindre aggressiv atferd, og ha mindre sannsynlighet for at vansken vedvarer.

De ulike definisjonene fokuserer hovedsakelig på barnet eller ungdommens individuelle atferdstrekk, og således ikke på de bakenforliggende årsaksforklaringene til at atferdsvanskene oppstår. DSM-IV innleder kapittelet om atferdsvansker med å si at bakenforliggende årsaker til vanskene kan variere mye på tvers av de ulike diagnosene, samt mellom individer innenfor de enkelte diagnostiske kategoriene (APA, 2000). I den forbindelse vil det videre bli gjort rede for ulike teorier og modeller som har til hensikt å forklare og forstå problemutviklingen.

Teoretiske tilnærminger

Gjennom historien har teorier om årsak til utvikling av atferdsvansker vekselvis lagt vekt på miljøforklaringer og individforklaringer. Det har imidlertid vært en utvikling de siste ti årene, der teoriene har blitt mer differensierte og omfattende, og det har i større grad blitt vektlagt en systemisk forståelse med fokus på forhold i individet, familien, skole, venner, nærområde og samfunnet. En systemisk vending forklares ved at forskning støtter sterkt opp om de ulike forholdene som henger sammen med og predikerer utviklingen av atferdsvansker (Nordahl et al. 2005). Systemteorier fremhever sammenhengen mellom atferdsvansker og barnets dynamiske interaksjon med karakteristikk i familiesystemet, det bredere sosiale nettverkssystemer og samfunnssystemer (Nordahl et al. 2005).

Et økt fokus på interaksjon mellom barnet og dets omgivelser kom i forbindelse med teorien om ”Ecology of human development” av psykolog Uri Bronfenbrenner i 1979. Han beskriver en gjensidig tilpasning mellom et aktivt, voksende menneske, og de foranderlige

egenskapene ved de umiddelbare omgivelser som individet i utvikling lever i. Denne prosessen vil videre påvirkes av forhold mellom nærmiljøene og av de sammenhenger som omgir nærmiljøene. Et barns utvikling må ifølge økologisk teori forstås med bakgrunn i egenskaper ved barnet selv, knyttet opp mot forhold innenfor og mellom mikro-, meso- og makrosystemene. Herav små relasjonelle enheter som kjernefamilie og skole (mikrosystemet), og forhold og samarbeid dem imellom (mesosystemet), samt de overordnede politiske eller kulturelle systemene (makrosystemet) barnet er en del av (Bronfenbrenner, 1979).

Bronfenbrenner (2000) har i senere tid hatt et større fokus på det gjensidige samspillet mellom individets biologiske utrustning og faktorer i individets omgivelser, og viser med dette til det ontogenetiske nivå. Dette er det innerste systemet som omhandler barnets konstitusjonelle trekk, og hvordan trekk som temperament og genetikk påvirker og blir påvirket av eksterne elementer utenfor individet (Ogden og Hagen, 2014). Et økt fokus på det gjensidige samspillet mellom biologiske egenskaper og miljø er også i tråd med forskningsbasert kunnskap (Hill, 2002).

Innenfor det systemiske perspektivet har man valgt å inkludere ulike teoretiske forståelser, men det eksisterer per i dag ikke én enhetlig systemteori. Perspektivet kan derfor betraktes som en fellesbetegnelse på tenkemåter innen ulike empiriske vitenskaper hvor man bruker begreper som modell og system (Nordahl et al. 2005). Felles for systemteori er tanken om at individer deltar i et system der den enkelte påvirker helheten, men at også helheten påvirkes av individet (Eide og Eide, 2007).

Ut ifra en systemisk forståelse har man i likhet med Bronfenbrenner (2000) et fokus på inkludering av ulike forståelser når man ser på forhold mellom individ og kontekst. En forståelse er individperspektivet, hvor det i hovedsak rettes fokus mot patologiske forhold hos individet, som for eksempel avvikende somatiske, genetiske, psykologiske eller nevrologiske faktorer (Hill, 2002). Individperspektivet har med rette blitt kritisert opp gjennom historien,

da avvikende atferd i stor grad blir forklart og forstått som mangler eller svakheter hos individet, hvilket kan resultere i at sosiale variabler blir undervurdert (Kvilhaug et al., 1998). Imidlertid vil man ut ifra en systemisk forståelse ta hensyn til individuelle forhold, som biologiske eller genetiske disposisjoner, når man skal forstå utviklingen av atferdsvansker, for deretter å sette de individuelle forholdene inn i en større sammenheng (Nordahl et al., 2005).

Innenfor en systemisk forståelse vektlegges det også at unge med atferdsvansker er autonome, intensjonelle og handlende individer i eget liv (Nordahl et al., 2005). Dette refereres til som aktørperspektivet, og forklarer atferdsvansker som atferd barn og unge *velger*, da det fra deres perspektiv virker hensiktsmessig i den bestemte situasjonen. Som mennesker danner vi oss ulike virkelighetsoppfatninger, og disse ligger videre til grunn for de ønsker, verdier eller mål vi har for situasjonen. Vi velger således en handling som realiserer ønsket, verdien eller målet vårt (Nordahl, 2002).

Ut i fra sosial-kognitiv teori, ser man på individets utvikling som et resultat av gjensidig samhandling mellom individets atferd, indre biologiske, kognitive og emosjonelle forhold, og forhold i omgivelsene (Bandura, 1997). Bandura fant at modellering, også kjent som imitasjon og observasjonslæring, var en viktig kilde til utvikling. Ifølge teorien kan utvikling av atferdsvansker finne sted i forbindelse med at barnet imiterer modeller som ikke behersker de nødvendige ferdigheter, eller som viser antisosial atferd. Teorien har også fokus på hvordan barnet tenker om seg selv og andre, og beskriver hvordan barnet gjennom å se andre rose eller kritisere egne handlinger, vil utvikle personlige standarder for atferd, samt en følelse av "self-efficacy" – tro på at egne evner og karakteristikk vil hjelpe en til å lykkes (Bandura, 1997). Kognisjon legger føringer for atferdsrespons i ulike situasjoner. Med bakgrunn i sosial kognitiv teori anses atferdsvansker som et resultat av hvordan man oppfatter sine mellommenneskelige omgivelser, hvordan man organiserer informasjonen om dem, og hvordan man handler ut ifra organiseringen. Det vil si at barn og unge med atferdsvansker vil

ha en tendens til å tolke andres atferd som fiendtlig, samtidig som de viser flere aggressive atferdsresponsen (Dodge og Schwartz, 1997).

Tilhørighet. Når man skal prøve å forstå ungdommens atferd, er jevnalderperspektivet viktig. Det sosiale fellesskap likner et eget sosialt system, og relasjoner til jevnaldrende ligger høyt oppe i den unges verdihierarki (Pedersen, 1998). Konsekvensene av å bli ekskludert vil kunne være alvorlige. Et barn med et antisosialt atferdsmønster vil kunne bli ekskludert fra lek og samhandling (Garnic og Patterson, 2006; Hill, 2002). Samtidig kan også individuelle egenskaper og kjennetegn lede til problemer med å etablere vennskap. Barn og unge med utfordrende temperament, uoppmerksomhet, stor impulsivitet og svekkede kommunikasjonsferdigheter viser seg generelt å ha mer vanskeligheter med å etablere og holde på vennskap (Webster-Stratton, 2001). De som på ulike måter ikke mestrer det sosiale samspillet har likevel behov for sosiale relasjoner, og dette forklarer ofte hvorfor en del barn og unge med atferdsvansker søker sammen og påvirker hverandre i negativ retning (Heggen, Jørgensen og Paulgaar, 2003). Avvisning fra jevnaldrende er en sterk prediktor for tilknytning til avvikende ungdomsmiljøer, og senere rusmisbruk og kriminalitet (Dishion, Patterson, Stoolmiller og Skinner, 1991; French, Conrad og Turner, 1995).

Forskning viser at isolasjon fra jevnaldrende og vennskap med andre som viser problematferd, kan være risikofaktorer for utvikling av atferdsvansker. En opplevelse av aksept, likhet, og tilhørighet til en gruppe, samt positiv respons på antisosial atferd fra jevnaldrende, bidrar videre til en eskalering av den antisosiale atferden (Garnic og Patterson, 2006, Hill, 2002).

Tilknytning. Mange barn og unge med atferdsvansker har utfordringer med det å danne positive relasjoner til andre. I lys av tilknytningsteori vil kvaliteten på det sosiale samspillet med signifikante andre ha betydning for barnets evne til å etablere positive relasjoner senere i livet (Allen og Land, 1999). Dette gjennom positive spillsekvenser

med omsorgsgiver, gjennom erfaringer med aktivering av tilknytningssystemet, og opplevelser av omsorgsgiver som en trygg base for trøst og beskyttelse (Allen og Land, 1999). I samspillet lærer barnet å gjenkjenne kroppslige signaler, skille mellom følelser, og forstå hva følelsene betyr. Slik erverves også et repertoar av måter å regulere ned intense følelser på. Gjennom inntoning vil omsorgsgiver ikke bare støtte barnets observerbare atferdsregulering, men også den skjulte, indre regulering av psykobiologiske funksjoner og prosesser (Allen og Land, 1999). Tidlige tilknytningsproblemer kan dermed antas å være en risiko for å utvikle atferdsvansker, med tanke på at disse nødvendige samspillssekvensene blir forstyrret (Greenberg, Speltz, Deklyen og Endriga, 1991).

Traumeperspektivet. Ved å inkludere opplevd traume i forklaringsmodellene, vil man ifølge Greenwald (2002) bedre kunne forklare kjerneelementene som beskriver uttrykket i atferdsvansker. Et traume kan være med på å bryte med ”basic trust”, og således forstyrre tilknytning og empatiutvikling (James, 1989), som videre kan redusere inhibisjon i forhold til utøvelse av kriminalitet rettet mot andre. Man blir værende i en kronisk alarmtilstand, og en sensitivitet i forhold til trusler kan lede til feiltolkning av omgivelser. Over tid kan dette lede til manglende sosial kompetanse og økt aggressiv atferd (Chemtob, Roitblat, Hamada, Carlson og Twentyman, 1988; Hartman og Burgess, 1993). Uutholdelige emosjoner som sinne og frykt, eller tristhet, kan lede noen inn i rusmisbruk (Clark, Lesnick, og Hegedus, 1997; Steward, 1996) og en emosjonell reaktivitet kan lede til affektdysregulering, sammen med voldelig og destruktiv utagering (van der Kolk et al., 1996). Innen traumepsykologien anses de mest skadelige stressbelastningene å være de som finner sted i tidlig leveår, de som pågår over tid, og som påføres barnet i dets omsorgsbasis (Herman, 1994). Slike belastninger omtales i dag ofte som komplekse traumer (Ford og Courtois, 2009), og beskrives som ulike typer tilknytningstraumer, vold eller seksuelt misbruk innenfor familiens kontekst (Courtois, 2008), men også som manglende, nødvendige samspillserfaringer i kombinasjon med

tilstedeværelse av negative samspillserfaringer. Over tid finner man strukturelle endringer i hjernen hos barnet, og disse endringene viser seg å samsvare med emosjonsreguleringsvanskene, og derav impulsivitet og manglende kognitiv kontroll over atferd og følelser (Bremner, 2006).

Risikofaktorer og beskyttende faktorer. Søken etter årsaksforklaringer har med tiden blitt erstattet av forskning på risikofaktorer og beskyttende faktorer. Det vil si forhold som enten kan være belastende, og som påvirker og opprettholder utviklingen av alvorlige atferdsvansker, eller forhold som assosieres med redusert sannsynlighet for utvikling av den avvikende atferden (Ogden og Hagen, 2014). Risikofaktorer og beskyttende faktorer er ikke nødvendigvis det motsatte av hverandre. De ulike faktorene opererer i et gjensidig samspill gjennom å redusere eller øke negativ innflytelse på barnets atferd. Både risiko- og beskyttende faktorer assosiert med atferdsvansker, kan kategoriseres på tre nivåer: 1) nevrobiologiske trekk i ungdommens utøvende funksjoner, genetikk eller andre manifesterte trekk hos ungdommen, 2) familieinteraksjoner, og 3) jevnaldergruppe og andre kontekstuelle eller miljømessige påvirkninger (Weersing og Weiz, 2002). Disse tre nivåene kan sees på som paralleller til Bronfenbrenners økologiske modell, og hans ontogenetiske system, mikro-, og mesosystem (Ogden og Hagen, 2014).

I forskningslitteraturen fremkommer det flere risikofaktorer for utvikling av atferdsvansker, og noen av dem er mer sentrale og kritiske enn andre (Hill, 2002). Disse er blant annet faktorer som omhandler dårlige foreldreferdigheter, familiekonflikter, mishandling og omsorgssvikt, kriminalitet, vold og rusmisbruk blant foreldre, og sosioøkonomiske forhold i hjemmet (Herrenkohl, Lee og Hawkins, 2012; Hill, 2002; Kazdin, 1992; Mandel, 1997; Rutter et al., 1998; Webster-Stratton, 1989; Widom, 1989;1997). Man kan hevde at det foreligger en genetisk sårbarhet hos individet, men at det er forhold i miljøet

som aktiverer denne sårbarheten. På den måten er risikofaktorer forhold som er assosiert med, og som kommer *før* atferdsvanskene (Kraemer, Stice, Kazdin, Offord, og Kupfer, 2001).

Alvorlige atferdsvansker kan således forklares og forstås på flere måter, og det vil være rimelig å anta at hvilket perspektiv man forholder seg til, vil påvirke måten man møter vanskene på. I krysningen mellom de alvorlige konsekvensene, de manglende effektive virkemidlene, og de ulike perspektivene, står saksbehandlerne i en posisjon som er ment å hjelpe de utsatte ungdommene som er tilknyttet barnevernet.

Den kommunale barneverntjenesten

Den kommunale barneverntjenesten er en instans som møter ungdommen med alvorlige atferdsvansker. I 2013 mottok barnevernet 52 553 bekymringsmeldinger, og samme året ble det iverksatt 53 150 barneverntiltak for utsatte barn og unge, og deres familie (SSB, 2014). Samme året var vansker knyttet til barnets atferd og funksjonsnivå på en andreplass blant årsaker til at nye barn og unge mottok hjelp fra barnevernet, og sto således for 13,5 prosent av henvisningsårsakene (Bufdir, 2013).

Barnevernets juridiske rammebetingelser er omfattende, og inkluderer både den europeiske menneskerettskonvensjonene, FNs barnekonvensjon, samt nasjonal lovgivning, rettspraksis og forvaltningspraksis (Barne- og likestillingsdepartementet, 2000, s. 27). I hovedsak reguleres barnevernets virksomhet av Lov om barnevernstjenester (1992) og dens formål er å bidra til trygge oppvekstvilkår for barn og unge. Samtidig skal lovgivingen sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid (barnevernloven, 1992, § 1-1).

I det norske barnevernet er arbeids- og ansvarsoppgaver delt mellom statlige og kommunale instanser. Den kommunale barnevernstjenesten og deres saksbehandlere står ansvarlig for å forvalte loven som barnevernets første instans, i direkte møte med utsatte barn og unge, og deres familier (barnevernloven, 1992, § 2-1). Foruten de juridiske

rammebetingelsene, vil den kommunale barnevernstjenesten måtte manøvrere sin virksomhet innenfor betingelser blant annet knyttet til økonomiske ressurser, tilgjengelige hjelpetiltak, arbeidsbelastning (Barne- og likestillingsdepartementet, 2000, s. 27). Slike betingelser vil variere på bakgrunn av kommunalpolitikk og økonomiske ressurser, samt beliggenhet og innbyggertall i den aktuelle kommune.

For barn og unge som har vist atferdsvansker, eller er i ferd med å utvikle slike vansker, skal barnevernstjenesten iverksette hjemmebaserte tiltak gjennom rådgivning, veiledning og hjelpetiltak (barnevernloven, 1992, § 4-4). Dersom problemene ikke kan løses, eller behovene ikke dekkes av hjemmebaserte tiltaksordninger, vil barnevernstjenesten iverksette eller formidle plassering utenfor hjemme (barnevernloven, 1992, § 4-4). Dette eksempelvis i form av fosterhjems- eller institusjonsplassering. Ved institusjonsplassering vil ungdommen fortrinnsvis bli plassert i en kortere periode for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling. Om nødvendig kan ungdommen videre plasseres i behandlings- eller opplæringsinstitusjon opptil to ganger tolv måneder (barnevernloven, 1992, § 4-24).

Saksbehandlerne i den kommunale barnevernstjenesten spiller sentrale roller i praktiseringen av barnevernets ansvars- og arbeidsoppgaver, og representerer på mange måter byråkratiet i den direkte kontakten med utsatte barn, unge og deres familier. Saksbehandlerne skal gjennomføre undersøkning av omsorgssituasjon, iverksette forholdsmessige tiltak til rett tid, og følge opp iverksatte tiltak. Samtidig, dersom de anser det som nødvendig, har saksbehandlere medansvar for å fremme enkeltsaker for behandling i fylkesnemnd, og derav ansvar for å koble på det statlige organ (barnevernloven, 1992, § 2-1). De ulike rammebetingelsene, samt prosesser og institusjoner utenfor og internt i den aktuelle kommunale barnevernstjeneste, legger føringer for hvordan den enkelte saksbehandler kan utøve sin kompetanse i møte med faglige og etiske dilemma (Kroken, 2012). En av hovedoppgavene til barnevernet er å regulere oppvekstvillkår gjennom å gripe inn i og utøve

kontroll over utsatte familier og barn (Kroken, 2012). I sin doktorgradsavhandling belyser Kroken (2012) barnevernsarbeideres rolle innenfor velferdsstatens ansvar for utsatte barn og unge. Hun argumentere for et element av makt, og videre tvang i begrepet ansvar, og hvordan barnevernsarbeidere pålegges en ansvarlighet til å forvalte dette samfunnsansvaret i møte med barnevernsbarna (Kroken, 2012).

På den andre siden skal en saksbehandler strekke seg etter å imøtekomme det utsatte barns behov, rettigheter og interesser. Dette hviler på en forståelse av barnet som et autonomt handlende subjekt; et barneperspektiv og en barndomsmodell som i historisk sammenheng har vist seg mer gjeldende de siste årene (Midjo, 1997).

Barnevernsloven bygger på fire prinsipp som danner grunnlaget for et retningsgivende verdigrunnlag. Prinsippene inkluderer hensynet til barnets beste, det biologiske prinsipp, prinsippet om riktig hjelp til rett tid, og mildeste inngrep-prinsippet, eller krav om forholdsmessighet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009, s. 28). De enkelte prinsippene vil kunne komme i konflikt med hverandre, og derfor åpne for en skjønnsmessig vektlegging i enkeltsaker. Det vektlegges at barnets beste skal stå i fokus. Dette inkluderer både at barnet selv skal ha muligheten til å spille en aktiv rolle i saksbehandlingsarbeidet, samt at barnevernet skal sikre barnets utvikling, sikkerhet og helse. Det biologiske prinsipp, og dens støtte i tilknytningsteori, har i historiske sammenheng stått sterkt innenfor barnevernets praksis (Midjo, 1997). Prinsippetets hensikt er å støtte opp under familiesfærens stabilitet, samt verne om deres rettigheter og interesser (Midjo, 1997). Saksbehandleren skal således både arbeide for å imøtekomme samfunnets interesser, samtidig som interessene, behovene og rettighetene til det enkelte barn og deres familie ivaretas. Dette illustrerer et tredelt klientperspektiv, og har blitt beskrevet som et konseptuelt spenningsfelt (Midjo, 1997). Innenfor dette spenningsfeltet skal saksbehandleren på bakgrunn av egen kompetanse og forståelse gjennomføre undersøkning, samt iverksette og følge opp tiltak.

Metode

Semistrukturerte intervju ble brukt til å undersøke saksbehandleres erfaring og forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Valg av kvalitativ metode baserer seg på at studien har til hensikt å undersøke kvaliteter og egenskaper ved fenomenet alvorlige atferdsvansker, slik det fremstår for informantene (Malterud, 2011). Informantenes førsteperspektiv står i fokus, hvor deres subjektive opplevelse, forståelse og erfaring med ungdommens problem og behov danner grunnlaget for det vitenskapelige materiale (Liamputtong og Ezzy, 2005). Et slikt fenomenologisk perspektiv gir muligheter for å generere ny kunnskap og nye konsept ut ifra førstepersons erfaring, gjennom dialog i intervjusituasjonen og gjennom tolkning av transkribert tekst (Binder, Moltu, Hummelsund, Sagen & Holgersen, 2011). Studien er således ikke utelukkende interessert i fenomenet alvorlige atferdsvansker i seg selv, men heller saksbehandlerens erfaring med, og tolkning og forståelse av ungdommens problem og behov.

Utforskningen av fenomenet foregår i konteksten av intervjusituasjonen, hvor informantens erfaring og forståelse både gjenkalles og kommuniseres i samhandling med intervjuer (Binder et al., 2011). Intervjusituasjonen i seg selv kan dermed medvirke til ny eller endret innsikt og forståelse hos informanten, og de kvalitative data blir således et produkt av interaksjonen mellom intervjuer og informant. Forståelsen av teksten baserer seg på en tolkningsprosess hvor man anerkjenner forskerens rolle og innflytelse gjennom forskningsprosessen (Liamputtong og Ezzy, 2005; Malterud, 2011). Tolkning og rekonstruksjon er et nødvendig og uunngåelig element når vi søker å forstå og trekke ut meningsinnholdet i informantens ytringer (Binder et al., 2011). Ved å veksle mellom helhet og enkeltelementer av teksten, er målet å favne en felles og kommuniserende forståelse av mening (Malterud, 2011). Forskerens egen kunnskap, forutinntatthet og antakelser vil påvirke

forskningsprosessen, og refleksivitet vil i møte med informantene og teksten være en kritisk faktor for studiens kvalitet (Finlay, 2003; Malterud, 2011).

Refleksivitet

Refleksivitet er en aktiv rolle preget av åpenhet, ettertanke, tvil og erkjennelse av ståsted (Finlay, 2003; Malterud, 2011). Våre fordommer, forutinntatthet, kunnskap og hypoteser vil påvirke alle faser av forskningsprosessen. Studien er en hovedoppgave utført av to studenter ved profesjonsutdanningen i psykologi ved Universitetet i Bergen.

Hovedoppgaven er et avsluttende prosjekt ved en seksårig utdanning i klinisk psykologi.

Under forskningsprosessen har studentene mottatt kontinuerlig veiledning av Helge Holgersen og Thomas Terje Manger. Begge studentene har gjennomført internklinisk praksis ved universitetets poliklinikk for barn og unge, og har gjennom studietiden hatt særlig interesse for barn og unges psykiske helse. De har således særlig erfaring med klinisk intervju, og intervju med pårørende og foreldre om barns vansker.

Studentene har ikke selv vært klienter innenfor barnevernet. En av forskerne har under studietiden arbeidet deltid ved en av Bufetats akuttinstitusjoner for ungdom. Ulike erfaringer både i møte med ungdommen, deres familier, andre ansatte ved institusjonen og med ungdommens saksbehandlere har støttet opp under ønsket om å gjennomføre denne studien. Den andre forskeren har vokst opp med en mor som arbeider som saksbehandler i den kommunale barneverntjenesten. Hun har derfor fått oppleve barnevernet gjennom sin mors arbeidshverdag.

Vår kunnskap om barn og unges psykiske helse, samt vårt individuelle kjennskap til norsk barnevern, vil bidra til å styrke potensiale til intervjusituasjonen ved at vi har et grunnlag for å være fleksibel og kan komme med aktuelle og relevante spørsmål. Samtidig vil vår psykologifaglige bakgrunn og vår erfaring fra barnevernet kunne stå i fare for å overskygge eller forstyrre informantenes bidrag. For å unngå at vårt kunnskapsgrunnlag og

våre hypoteser skal påvirke resultat, er det lagt vekt på kontinuerlige drøftinger i gruppe, både mellom studentene og med veilederne.

Som en del av det norske samfunn og som enkelt individer besitter vi begge fordommer, forutinntatthet og meninger om tema vi studerer. Utsagnet fra en nasjonal offentlig utredning (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 218) som konstaterer at “vi fremdeles står praktisk talt uten troverdige virkemidler i arbeidet med disse problemene”, var innledningsvis et utgangspunkt for studien og oppgaven. Med et ønske om å bedre forstå hvorfor, baseres forskningsprosessen på en anerkjennelse av tilkortkommenhet i møte med ungdom med alvorlige atferdsvansker. Som nevnt innledningsvis har også historien satt skremmende spor hva gjelde offentlighetens behandlingen av barn og unge med atferdsvansker (Barne- og familiedepartementet, 2000, s. 218). Både den historiske og nåværende offentlige kritikk av barnevernet, gjør at forskere kan stå i fare for å gå inn i rollen som en fordomsfull, evaluerende og moraliserende kritiker, både i direkte møte med saksbehandlerne, og med tekstmaterialet.

Studien omhandler alvorlige atferdsvansker, og på den måten anerkjennes begrepet som en operasjonalisering av et eksisterende fenomen. Innenfor enkelte fagfelt, eksempelvis psykoterapeutisk praksis, er dette begrepet omdiskutert, og enkelte mener det foreligger en upresis eller ukorrekt bruk av terminologi og diagnostisering. Vi må på bakgrunn av dette stille oss åpne for begrepets kompleksitet.

Rekruttering

Studien baserer seg på informasjon fra et strategisk utvalg. I rekrutteringsprosessen ble det lagt vekt på å innlemme informanter som kunne tilføre materiale med best mulig potensiale til å belyse aktuell problemstilling (Malterud, 2011). Samtidig var det ønskelig å innlemme et utvalg som kunne tilby både relevant og informasjonsrikt materiale (Malterud, 2011).

Saksbehandlere tilknyttet barneverntjenesten i Hordaland, Aust-Agder og Vest-Agder ble inkludert i studien. Aktuelle barnevernkontor innenfor de overnevnte regionene ble kontaktet og informert om studien gjennom tilsendt informasjonsskriv (se appendiks A), og rekrutteringen av informanter var videre basert på frivillig påmelding. I skrivet ble inkludert informasjon om etiske hensyn, deriblant en presisering av deres egne taushetsplikt som saksbehandler, samt informantenes anonyme deltakelse.

For å sikre at innhentet materiale bidrar til å belyse og gi svar på problemstillingen opererer studien med inkluderingskriteriene minimum et års erfaring som saksbehandler i den kommunale barneverntjenesten, samt relevant saksbehandlingserfaring med alvorlige atferdsvansker blant ungdom i alderen 13 til 18 år. I rekrutteringsprosessen ble det ikke tatt høyde for hverken informantenes kjønn, alder eller utdanningsbakgrunn.

Informantene

Utvalget består av 9 saksbehandlere ansatt ved den kommunale barnevernstjenesten. Utvalget er hentet fra tre ulike fylker i Norge; tre av informantene er ansatt ved barnevernkontor i Hordaland, fem i Aust-Agder og én i Vest-Agder. Fire av informantene deler samme arbeidsplass, mens resten av utvalget er fordelt på tvers av kommuner eller barnevernkontor. Ved enkelte av barnevernkontorene er saksbehandlerne fordelt på bakgrunn av arbeidsoppgaver. Enkelte av saksbehandlerne arbeider derfor hovedsakelig opp mot kartlegging av omsorgssituasjon, oppfølging i fosterhjem, hjemmebaserte tiltak, ettervern, oppfølging ved institusjon eller som barnevernledere ved sitt regionale barnevernkontor. Informantene har gjennomsnittlig arbeidet som saksbehandlere i den kommunale barneverntjenesten i 12,5 år. Informanten med lengst fartstid som saksbehandler har arbeidet i 25 år, mens den informanten med kortest erfaring har 1 år bak seg som saksbehandler.

To av informantene er menn, resten er kvinner. Informantenes gjennomsnittlige alder er 47 år, hvorav den yngste er 28 år, og den eldste 67 år. To av informantene er utdannet barnevernspedagog, resten har sosionomutdanning. Tre av informantene har relevant tilleggs- eller videreutdanning, eksempelvis innen tverrfaglig samarbeid, barn og psykisk helse, familieterapi og sosialantropologi. Flere av deltakerne har tidligere arbeidserfaring fra barnevernsinstitusjon, og/eller annet arbeid med ungdom i kommunene.

Datainnsamling

Datainnsamlingen baserer seg på semistrukturerte intervju. Dette for å støtte opp under en friere utforskning av informantenes erfaring og forståelse av alvorlige atferdsvansker gjennom en åpen dialog (Binder et al., 2011). Strukturen baserte seg på spørsmål eller overordnede tema en ønsket å få belyst: Saksbehandleres forståelse av fenomenet atferdsvansker blant ungdom, deres forståelse av ungdommens behov, samt saksbehandleres opplevelse av deres arbeid med denne ungdomsgruppen. Rekkefølgen disse ble tematisert, og hvordan ulike svar ble fulgt opp varierte, for i størst mulig grad åpne opp for informantenes egen opplevelser og synspunkter knyttet til fenomenet (se appendiks B).

De ni intervjuene ble fordelt mellom de to forskerne, hvor én gjennomførte tre intervju, og den andre de resterende seks. Åtte av intervjuene ble gjennomført ved saksbehandlerens respektive arbeidsplass, og den siste møtte opp til intervju ved Universitetet i Bergens lokaler.

I forkant av intervjuet ble informantene påminnet deres taushetsplikt som saksbehandler i barneverntjenesten, samt informert om forskernes taushetsplikt vedrørende hver informants deltakelse og bidrag. Samtidig ble informantene informert om deres mulighet til en hver tid å kunne trekke sin deltakelse. Det ble informert om prosedyren ved bruk av lydopptaker, og muntlig samtykke ble innhentet. For å styrke samsvaret mellom de to forskerne i intervjusituasjonen ble det lest opp en standardisert tekst som skulle bidra til å

sette nødvendige tematiske rammebetingelser for intervjuets formål og overordnet tema (se appendiks B).

Lengden på intervjuene var på mellom 28 og 42 minutt, med en gjennomsnittslengde på 35 minutt. Varigheten på intervjuene ble tilpasset etter ønske om rike besvarelser på aktuell problemstilling. Det ble også tatt hensyn til informantenes arbeidsdag.

Dataanalyse

Studiens mål er å generere kunnskap om saksbehandleres erfaring med og forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Gjennom å sammenligne informantenes bidrag, ønsket vi å avdekke mønster av likheter og forskjeller i hvordan de forstår ungdommens problem og behov. Analyseprosessen fulgte følgende steg eller stadier: 1) Etter at de enkelte intervjuene var gjennomført, ble det skrevet en tematisk sammenfatning som også inkluderte intervjuers umiddelbare inntrykk av og respons på dialogen med informantene. Begge informantene lyttet til samtlige lydopptak, og leste gjennom de tematiske sammendragene. Deretter diskuterte de to forskerne innhold i og observasjoner fra intervjusituasjonene. Veileder ble videre innlemmet i en slik diskusjon og felles drøfting. Dette for å etablere en konsensus av likheter og forskjeller i saksbehandleres forståelse, samt problematisere og løfte opp temaet knyttet til forskers rolle i og påvirkning på intervjusituasjonen. 2) Forskerne transkriberte intervjuene de selv hadde gjennomført kort tid etter møtet med saksbehandlerne, og det to forskerne leste deretter gjennom den transkriberte teksten fra samtlige intervju sammen. 3) I den eksplorerende tematiske analysen ble det gjort en meningskondensering, hvor større segmenter av tekst trekkes sammen til kortere formuleringer (Kvale, 1994). I meningskondensering legges vekt på å holde seg til den daglige talen, hvor meningsstrukturer i og betydningen av lengre utsagn omformuleres i få ord (Kvale, 1994). Denne analyseprosessen ble gjennomført ved bruk av dataprogrammet Nvivo. Nvivo er et analyseverktøy for ikke-numerisk data som fasiliterer kategorisering av

tekstmateriale i meningskoder, fra nå av kalt noder. Etter en slik meningskondensering ble forskerne sittende igjen med et flertall noder som fanget opp heterogenitet og homogenitet på tvers av informantenes bidrag. Antallet noder ble deretter redusert gjennom å samle ulike noder med samme eller lignende meningsinnhold (manuell faktorering). Samtidig ble det i reduseringen av noder lagt vekt på å favne tekstmateriale og meningskategorier relevant for studiens problemstilling. I denne fasen ble det tydelig en narrativ dimensjon i datamaterialet, hvor tekstens temporale og kontekstuelle organisering tydeliggjør meningsinnholdet (Kvale, 1994). Nodene vi til slutt står igjen med reflekterer en narrativ organisering av informantenes forståelse av ungdommens problem og behov.

Etikk

Informantene ble både i informasjonsskrivet og muntlig i forkant av intervjuene påminnet egen taushetsplikt som saksbehandler i den kommunale barneverntjenesten. Ansvar for å beskytte utsatte barn og unge innenfor barnevernsystemet i intervjusituasjonen ble således lagt på den enkelte informant.

Studien har som ønske å generere ny kunnskap om alvorlige atferdsvansker på bakgrunn av saksbehandleres profesjonelle erfaring og kontakt med ungdommen. Intervjuene tar derfor utgangspunkt i informantenes profesjon og arbeiderrolle, og ikke deres private eller personlige liv. Informantene ble informert om at de ville bli behandlet som anonyme deltakere, og at deres individuelle bidrag ikke ville være mulig å knytte til den enkelte i sluttproduktet. Det har vært lite behov for bevisst anonymisering underveis i prosessen, men forskerne har valgt å ikke identifisere verken kommunen, by eller de aktuelle barneverntjenestene saksbehandlerne er ansatt ved. All informasjon som potensielt kan identifiseres med den enkelte deltaker har blitt behandlet som sensitivt materiale inntil prosessen ikke lenger har hatt praktisk nytte av det, for da å bli makulert/destruert.

I forkant av intervjuet ble det innhentet muntlig informert samtykke om bruk av lydopptaker. Informantene ble også informert om deres mulighet til en hver tid kunne trekke seg fra studien. Alle informantene fikk tilbud om en kopi av sluttproduktet, og den praktiske organiseringen av dette ble avtalt med hver enkelt informant.

På bakgrunn aktuell problemstilling, studiens bruk av informanter og fraværet av personidentifiserende materiale er ikke studien meldepliktig til verken Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK), eller Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Denne vurderingen ble i forkant støttet under en veiledende samtale med saksbehandler i NSD, samt den uformelle meldeplikttesten på NSDs hjemmeside (<http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/meldeplikttest>).

Resultater

Ungdommen blir i hovedsak presentert som en sårbar og utsatt gruppe barn med behov for støtte, omsorg og rammer fra voksne. Informantenes overordnede forståelse av ungdommens situasjon fremhever belastninger, smerte, usikkerhet og utrygghet som kjennetegn ved alvorlige atferdsvansker. Alvorlige atferdsvansker blir videre forstått som et biprodukt eller symptom på det å bli utsatt for belastning, ofte over tid. Samtidig legges det vekt på at atferdsmønsteret virker destruktivt både for ungdommen selv og andre. Den avvikende atferdens negative innvirkning på relasjon og mellommenneskelig samhandling står i fokus, samtidig som mellommenneskelig støtte og omsorg kommer frem som en viktig del av hva ungdommen trenger.

Heterogeniteten innenfor denne gruppen ungdommer legges i stor grad vekt på, hvor informantene presenterer individuelle forskjeller både i forståelsen av problemutvikling, problembilde og ungdommens behov. Informantene presenterer utfordringer, begrensninger og i enkelte tilfeller en håpløshet knyttet til deres arbeid med å hjelpe og imøtekomme ungdommens behov. Dette blir i stor grad forbundet med en opplevelse av knappe ressurser

og et snevert utvalg i tilgjengelige tiltak som ikke optimalt sett favner den enkelte ungdoms behov. Informantene legger i dialogen stor vekt på ønsker, visjoner eller formeninger om hvordan det burde være innenfor barnevernets kontekst.

I denne delen presenteres de ulike meningskategoriene som kom frem i analyseprosessen, og som er ment å gi svar på studiens problemstilling. De overordnede meningskategoriene omhandler 1) Informantenes forståelse av problemutvikling, 2) deres beskrivelse av alvorlige atferdsvansker, 3) informantenes tolkning av et underliggende problem, 4) deres forståelse av ungdommens behov og 5) hva som må til for å ivareta og imøtekomme ungdommens individuelle behov innenfor barnevernets kontekst. Disse meningskategoriene er i realiteten både overlappende og sammenvevde. I dialogen med informantene ble de ulike meningsbærende momentene presentert i en temporal og sosial sammenheng. En av informantenes utsagn illustrerer dette:

Det er klart at hvis du har opplevd mye vanskelig, hatt en turbulent barndom, du har hatt det kjipt på skolen og alle de tingene der, og du begynner på rusen, så er det jo veldig deilig, og du har kontrollen en viss stund. Og du vet at det er en stor jobb å komme ut av det. Så du må begynne å jobbe med det som var grunnen til at du begynte på rusen.

I presentasjonen av resultatene vil vi bruke følgende betegnelser: ”alle” tilsvarer ni informanter, ”flesteparten” brukes når det gjelder seks-åtte av informantene og ”noen” viser til to-fire informanter.

Beskrivelse av ungdommens problem

Dette temaet omhandler informantenes opplevelse og beskrivelse av problembildet ved alvorlige atferdsvansker blant ungdommen. Hvordan kommer den avvikende atferden til uttrykk, og hvordan forstås den som et problem?

Informantene vektlegger heterogeniteten blant ungdommens atferdsuttrykk, og at den avvikende atferden varierer fra ungdom til ungdom. Samtidig påpekes det at hver enkelt ungdom har et sammensatt problembilde, hvor atferdsvansken som oftest er bygd opp av ulike destruktive handlingsmønstre. Alvorlige atferdsvansker omtales likevel som tydelig og alvorlig avvikende, og at den dermed også lett kan identifiseres.

Gjennomgående uttrykker informantene at det er konsekvensene ved den avvikende atferden heller enn atferden i seg selv som er problematisk. De vektlegger på ulike måte atferdens negative effekt for ungdommen selv og han eller hennes fungering, dens negative effekt på andre, samt hvordan atferden hindrer eller påvirker mellommenneskelige relasjoner.

Alle informantene trekker frem at det er utfordrende eller umulig å definere eller kategorisere atferdsproblemene. Dette på bakgrunn av at det er en stor variasjon mellom ungdommene, og at problembildet er bygd opp av en rekke ulike avvikende atferdskomponenter. En av saksbehandlerne påpeker i den sammenhengen viktigheten av å se atferden i sin helhet og i sin kontekst, heller enn å behandle de ulike atferdskomponentene som adskilte og isolerte problem:

Og, her skal jeg jo være litt forsiktig med hva jeg sier men...hvis du ruser deg på hasj fire ganger i året så misbruker du en ulovlig substans, men det ville antageligvis ikke gjøre deg til en dårligere omsorgsperson, hvis du har barn eller andre ting. Men det er jo sånn at hvis livet ditt ellers er ræva, så er det ikke særlig lurt å begynne å røyke hasj. Jo sterkere nettverk, jo sterkere strukturer du har rundt deg, desto mer kan du også tåle

i en missbrukskontekst, selvfølgelig inn til et hvis punkt. Men det er akkurat som det å ta urinprøver av noen, hva forteller det oss egentlig?

På tross av et komplekst problemuttrykk beskriver alle informantene tydelig avvikende atferdsmønstre blant denne gruppen ungdom. Alle respondentene vektlegger kriminell atferd, rusmisbruk, vold og aggressiv atferd som kjennetegn for alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet barnevernet.

Noen av informantene forteller at flere av disse ungdommene er kjenninger av politiet. Informantene eksemplifiserer kriminell atferd ved kjøp og salg av narkotika, innbrudd og tyveri, ulovlig bilkjøring og/eller voldskriminalitet. Flesteparten trekker frem vold og aggressiv atferd i form av at handlingene påfører andre skade eller belastning, og noen sier videre at andre derfor må beskyttes mot enkelte av disse ungdommene. Vold blir samtidig ansett av noen som en sosialisert aktivitet, hvor ungdommen utøver slike handlinger sammen i en gjeng eller gruppe.

Alle informantene påpeker at atferdskomponentene varierer fra ungdom til ungdom, men flesteparten påpeker likevel at det som oftest er et element av rus. Dette i form av kjøp, salg og ofte eget misbruk. Noen av saksbehandlerne presiserer at rusmisbruket kan være et primært eller et sekundært problem, og at omfanget av rusmisbruket varierer. Det påpekes av noen at de nå mer enn før er i kontakt med tilsynelatende ressurssterke ungdommer fra såkalt møblerte hjem, hvor rusen omtales som et primært problem. Hasj nevnes i den forbindelse som det hyppigst misbrukte rusmidlet. Ungdommens hasjmisbruk er ofte ikke synlig for foreldre eller andre voksne før det har utviklet seg til å bli et mer omfattende problem. Noen av informantene påpeker videre at ungdommens rusmisbruk ofte finansieres av andre kriminelle handlinger.

Noen av informantene trekker inn kulturelle forskjeller i forhold til ungdommens avvikende atferd, og opplever i den forbindelse at de oftere ser aggressiv atferd og voldskriminalitet blant ungdom med ikke-europeisk bakgrunn. Videre påpeker de at sammenlignet med ungdom med etnisk norsk bakgrunn, er rusmisbruk mindre vanlig blant ungdom med afrikansk, arabisk og/eller muslimsk kulturell bakgrunn.

Flesteparten av informantene trekker også inn unndragelse av omsorg som en del av ungdommens atferdsvansker. Et slikt atferdsmønster eksemplifiseres med skoleskulk, drifting, isolasjon eller vagabondering. En av informantene forteller om sin opplevelse av at ungdom har vært ”under jorden” i lengre perioder. Noen av informantene refererer til dette som alvorlig, da ungdommen i slike situasjoner står uten voksne som passer på eller tar vare på de.

Noen av informantene beskriver ungdommens avvikende atferd med at atferden er vanskelig for andre å håndtere. Regelbrudd og testing av grenser blir av noen i den forbindelsen beskrevet som kjennetegn ved ungdommens alvorlige atferdsvansker. Informantene trekker dette elementet inn i forhold til rusbruk og -misbruk, unndragelse av omsorg, og i forhold til seksuell atferd. Noen av informantene forteller at et ukritisk forhold til sex, og utprøving mer på det seksuelle, oftere ses blant jenter. De forteller om unge jenter som utvikler et romantisk forhold til eldre gutter med negativ påvirkning i forhold til rus, kriminalitet og vold.

På bakgrunn av at atferdskomponentene og atferdsmønstre er tydelig og alvorlig avvikende, uttrykker noen av informantene at det også er lett å identifisere alvorlige atferdsvansker. En av informantene gir uttrykk for dette slik:

For i atferdssakene er kriteriene så klare. Du trenger ikke ha en kjempe stor sånn psykologisk analyse for å skjønne at ”Nils ruser seg, han selger stoff, han har utøvd

voldskriminalitet, vi vet aldri hvor han er til en hver tid, han er seksten år, han kommer aldri hjem til avtalt tid”, ikke sant, det ser man, bang bang bang.

Flesteparten av informantene inkluderer de negative konsekvensene ved ungdommens atferd i deres forståelse av problem. Dette i form av at atferden har en negativ innvirkning på ungdommens selv, deres familier, andre rundt og på ungdommens mellommenneskelige relasjoner. Noen beskriver hvordan andre direkte eller indirekte blir skadet eller belastet av ungdommens uønskede atferd, og hvordan andre derfor må skjermes eller beskyttes mot ungdommen. Samtidig er flesteparten opptatt av hvordan ungdommens atferd hemmer han eller hennes generelle utvikling. I den sammenhengen trekkes det inn at ungdommen faller ut av skolen, fritidsaktiviteter, positive vennenettverk og familie. Flesteparten vektlegger derimot hvordan atferden hindrer positiv mellommenneskelig samhandling og støttende relasjoner, og resulterer i relasjonsbrudd og avvisning. Noen belyser hvordan deres avvikende atferd medfører sosial stigmatisering og marginalisering. En av informantene beskriver hvordan ungdommen på bakgrunn av den avvikende atferden blir stående alene:

Det får konsekvenser med at du raserer alt rundt deg på en måte, du brenner broer, du ødelegger forholdet til familien din, du ødelegger forholdet til venner. Du får færre og færre å spille på.

Alle informantene har en utvidet beskrivelse av alvorlige atferdsvansker blant denne ungdomsgruppen, fra å ikke bare omhandle uønskede handlinger, men også en mer generell måte å være på. De vektlegger ungdommens sosiale kompetanse og fungering. Noen informanter refererer til en manglende sosiale kompetanse, hvor ungdommen ikke har utviklet konstruktive eller effektive måter å løse problemer eller håndtere belastning på. Noen

beskriver derimot ungdommen som ekstremt god til å tilpasse seg. De hevder at det ikke bunner i at ungdommen ikke kan, men heller at det er ulike ting i ungdommens liv eller bakgrunn som i enkelte tilfeller hindrer god fungering og mestring. Noen referer i den forbindelse til ungdommens emosjonelle kaos, og hvordan dette kommer i veien for god fungering. De beskriver videre alvorlige atferdsvansker som en engstelig, usikker eller flakkende måte å være på. En av informantene beskriver hvordan ungdommen ofte vier en påtatt ekstrem høflighet, men at denne brister i møte med belastninger eller påkjenninger.

En ungdom som har en påtatt ekstrem høflighet for eksempel, det er typisk for en ungdom i denne kategorien. En ungdom som komme til en institusjon... i løpet av de 14 årene jeg jobbet på institusjon har jeg aldri opplevd en ungdom som har hatt store atferdsvansker de første fjorten dagene. De er alltid kjempegode til å innrette seg, og så når en begynner å gå i dybden på ting så kommer det frem, så kommer problemene.

Født sånn eller blitt sånn?

Tema omhandler forståelsen informantene har av hvorfor noen barn og unge utvikler atferdsvansker. Vanskens komplekse natur blir et gjennomgående element, men vanskene vektlegges i hovedsak å være et problem som har utviklet seg over tid på bakgrunn av sviktende foreldreomsorg, og at det derfor ikke er tilfeldig hvem som utvikler alvorlige atferdsvansker. Alvorlige atferdsvansker blir i så måte oppfattet som et symptom på at noe ikke er eller har vært greit. Årsaksforklaringer baseres seg noe, men i mindre grad på individuelle og tilfeldige faktorer. Samtidig viser informantene til en endring i perspektiv på årsaksforklaringer i løpet av sin tid i barnevernet.

Flesteparten av informantene snakker på ulik måte om utfordringene rundt det å forklare hva alvorlige atferdsvansker egentlig skyldes. De forteller at det kan være så mangt

som ligger til grunn. De snakker om ungdommens individuelle historie og bagasje, og at hver enkelt ungdom besitter individuelle trekk som igjen kan påvirke atferdsuttrykket. Flesteparten av informantene betrakter alvorlige atferdsvansker som et symptom på at ungdommen ikke har det bra, et smerteuttrykk, og at det alltid ligger noe bak atferden. En av informantene forteller om det tydelige og identifiserbare atferdsuttrykket i motsetning til utfordringen av å vite hva som ligger bak atferden.

Det er lett å skrive en atferdssak fordi vilkårene i loven er så tydelige. Men hva som ligger bak den enkeltes, altså grunnen til at vilkårene er oppfylt, det er vidt forskjellig fra ungdom til ungdom... Men hvorfor det blir som det blir... de er så forskjellige, altså de jeg har jobbet med, at det er så vanskelig å finne noen sånne store fellesfaktorer.

Informanten snakker i sitatet om utfordringen av å se de store fellesfaktorene for atferden. Dette støtter opp om den gjennomgående opplevelsen av et mangfold av årsaksforklaringer som informantene sitter med. Alle informantene vektlegger likevel faktorer som sviktende foreldreomsorg og forteller om foreldrenes sentrale rolle i ungdommens utvikling av alvorlige atferdsvansker, og at de fleste ungdommene har opplevd for dårlig omsorg. Med dårlig omsorg henviser flesteparten av informantene til dårlig emosjonell omsorg. De beskriver det med at barnet gjerne har hatt de elementære materielle tingene som klær og mat, men at de ikke blir sett og møtt på det emosjonelle. De har gjerne opplevd konflikt mellom foreldre, utrygghet, kjeft, avvísning, trusler og ikke bli sett av sine foreldre, som gjerne er for opptatt med egne ting. Noen av informantene tenker at dårlig omsorg også kan forekomme ved overdreven og ustabil bruk av grensesetting, og at dette kan bli destruktivt over tid. Noen forteller om konsekvensene av skilsmisse mellom foreldrene, og at

det er selve konflikten mellom foreldrene som er det destruktive for barnet, og ikke skilsmissen i seg selv. At den pågående konflikten over tid vil lede barnet til å søke mot negative krefter. Flesteparten av informantene forteller også om at ungdommene de møter ofte har foreldre eller omsorgspersoner som selv sliter med psykiske vansker og rusmisbruk, og at dette resulterer i dårlige foreldreferdigheter. Flesteparten snakker også om neglekt, som går utover den emosjonelle omsorgssvikten, som for eksempel ubearbeidede traumer, overgrepssproblematikk og vold.

Det er således enighet blant informantene om at en vond historie ligger til grunn for at ungdommen senere sliter med alvorlige atferdsvansker. En av informantene forklarer hvordan historien til barnet kan ligge til grunn for senere handlingsmønstre, som blant annet viser seg i form av alvorlige atferdsvansker:

Kan tenke deg å vokse opp i et narkoreir, alt er utrygt , og det utrygge blir på en måte det gjenkjennbare, det trygge. Så du oppsøker ”basic trust” som det heter da... om at når du som liten opplever utrygghet hele tiden, så blir det det trygge, for det er det du kan. Så da oppsøker du det utrygge. Den teorien har jeg veldig tro på.

Informantene opplever således at ungdommens tilknytning til negative miljø ikke oppstår ved en tilfeldighet. Det foreligger en sterk enighet blant informantene på dette punktet, nemlig at ungdommen søker til negative miljø på bakgrunn av sin bagasje, hvilket resulterer i at atferdsvanskene oppstår eller forsterkes. Det har imidlertid foreligget en gradvis problemutvikling fra tidlig barndom. En av informantene forteller at atferdssakene gjerne har vært innom barnevernet tidligere, men da som omsorgssaker. En av informantene forteller om en utvikling av atferdsvansker over tid der dårlige opplevelser til slutt kommer til syne som et destruktivt atferdsmønster

Jeg tenker at de har slitt gjennom ett langt løp. Altså, man har kanskje sett at de på skolen har prøvd alle verdens tiltak, alt fra tiden i barnehagen. Og man har sett det ulme, men man har akkurat klart å balansere det med noen krykker her og der tenker jeg. Og så kommer de her. Og det er jo mange ganger vi tenker ”å ja, det visste vi kom til å skje”. Men jeg har jo jobbet her så lenge at nå er det jo andre generasjon, så man kan jo forstå at det er noen barn som kommer.

Til tross for at flesteparten av informantene vektlegger sviktende foreldreomsorg som en av de viktigste forklaringene på alvorlige atferdsvansker, fokuserer også flesteparten på noen individuelle forhold ved barnet som medvirkende faktorer. De snakker om barn med tilnærmet like utgangspunkt, men som likevel får ulikt atferdsuttrykk. Noen forklarer dette med barns ulike grad av sårbarhet og resurser, og at noen har større vansker med emosjonell selvregulering. De forteller om at uforutsette hendelser kan få ulike konsekvenser for barn med ulik grad av sårbarhet.

Pubertet og hormoner ble også av noen informanter ansett som en medvirkende faktor til hvorfor alvorlig atferdsvansker hadde en tendens til å komme til syne og eskalere først i ungdomsalder. Dette på bakgrunn av at det er en alder hvor det ofte er naturlig å utfordre sine foreldre.

Noen forteller at flere av ungdommene med alvorlige atferdsvansker sliter med ulike psykiske vansker. Dette kan være alt fra lettere psykisk utviklingshemming til nevrobiologiske vansker i form av ADD, ADHD og Tourettes. En av informantene snakker om at dette imidlertid ikke kan forklare alvorlige atferdsvansker alene, da det er flere ungdommer med nevrobiologiske vansker som ikke ruser seg.

Flesteparten av informantene forteller om styrker i barnet, det resiliente barnet, barnet som klarer seg tross den dårlige oppveksten. Noen av informantene forklarer dette med at resiliens ikke nødvendigvis er tilfeldig. En informant deler tanker rundt muligheten for at individuelle faktorer kan medvirke til at ungdommen utvikler seg annerledes en ”forventet”.

Og noen ganger tenker jeg jo at «De har klart det! Det livet de har hatt”. Man får tak i de på et tidspunkt, sånn på en måte litt på tide, og så tenker man at «de står på sine to ben, det er jo ganske utrolig”. Det er mange som også klarer det, og det tenker jeg har med personlighetstrekk å gjøre, eller resiliens. Altså, de kunne like gjerne ligget i rennesteinen de også. Men de klarer seg. Så det er veldig vanskelig å si hva som beskytter. Jeg tror det er mye som er medfødt, eller kanskje det har vært noen gode startår. At det har vært harmonisk og bra kanskje i den første tilknytningsperioden i livet til barna. Og at de får lagt et godt grunnlag, og så tåler de mer. Det kan og være en mulighet. Det er sånn man aldri får svar på.

Til tross for at informanten nevner individuelle faktorer som mulig medvirkende til resiliens, faller informanten også ned på omsorgsfaktoren, noen harmoniske første leveår, som en forklaring. Dette favner om den samlede enigheten blant informantene om at omsorgshistorikken til ungdommen spiller en sentral rolle i utviklingen av atferdsvansker.

Noen av informantene forteller om at perspektivet de har på alvorlige atferdsvansker har endret seg i løpet av den tiden de har jobbet i barnevernet. De beskriver en utvikling fra det å tenke individfokusert mot et i dag sterkere fokus på relasjonell problematikk. En av informantene eksemplifiserer det med at man før tenkte mer i retning av ADHD, mens man i dag tenker mer på at de nok har et tilknytningsproblem. En av informantene snakker også om at de før hadde et mye tydeligere skille når det kom til å kategorisere atferdsproblematikken.

At de i gamledager skilte mellom psykiatribarna, altså de som blant annet kuttet seg og sluttet å spise, og de sinte, utagerende barna, som skulle på institusjon. Informanten forteller at de før satte disse i hver sin bås, men at de i dag har en forståelse for at det kan være de samme ungdommene, men med forskjellige signaler på at de har det vanskelig.

Hvorfor gjør de som de gjør?

Denne delen omhandler informantenes forståelse eller forklaring på hvorfor ungdommene viser en slik alvorlig avvikende atferd. Alle informantene forstår atferden hovedsakelig som et uttrykk eller symptom på at noe er eller har vært ugreit eller vanskelig for den enkelte ungdom. I møte med ungdommene påpeker de viktigheten av å undersøke den bakenforliggende psykologien for videre å forstå hvorfor han eller hun har utviklet og fortsetter å vise et problematisk atferdsmønster. Samtidig kommer det frem en forståelse av ungdommen som en heterogen gruppe, og at for hver enkelt ungdoms atferdsvansker finnes det en unik bakenforliggende forklaring på hvorfor. Ungdommene blir i hovedsak presentert som det sårbare og lidende barnet, heller enn en produktiv og rasjonell aktør. Samtidig blir opprettholdelsen av den avvikende atferden forstått som et resultat av en vedvarende destruktiv forsøk for å oppnå mestring, aksept, trygghet eller balanse. En av informantene beskriver i den forbindelse hvordan ungdommens atferd er irrasjonell og ukontrollert, heller enn en intensjonell og kontrollert.

Det er vel å føle at en ikke får det til... følelsen av å ikke mestre ting. Det tror jeg. For hvis du kommer i den rette modusen med en ungdom så tror jeg ikke at jeg har opplevd en ungdom som sier at ”jeg har lyst til å være en drittsekk, eller jeg har lyst til å ødelegge ting, jeg har lyst til å være slem”.

Ungdommens alvorlige atferdsvansker blir av flesteparten forstått som et smerteuttrykk, hvor atferden gjenspeiler at noe er ugreit. Noen forstår atferden som en flukt fra det ubehagelige eller utrygge. Ungdommens rusmisbruk benyttes av flesteparten som en illustrasjon på dette, hvor rusingen oppleves som en form for selvmedisinering eller flukt fra det som er vondt og vanskelig. Flesteparten av informantene forstår rusen som et friområde vekk fra et emosjonelt kaos eller fra vonde og vanskelige opplevelser og minner. Noen omtaler det som et friområde fra de mange og høye kravene og forventningene fra miljøet rundt. Videre beskrives rusingen av flesteparten som en strategi mot å oppnå en følelse av ro, kontroll eller mestring. Noen av informantene påpeker at rusingen også kan representere en søken etter spenning. Dette blir i hovedsak knyttet til ungdommer beskrevet som curlingbarn og -ungdom fra ressurssterke familier, hvor foreldre hele livet har kostet rundt de.

Alle informantene trekker inn selvfølelse og mestring som en sentral del av ungdommens alvorlige atferdsvansker. De påpeker at bak den uønskede atferden, ligger det en manglende mestringsfølelse i møte med forventningene og kravene i omgivelsene. De påpeker at dette ofte er ungdom som opplever seg mislykket eller som tapere. Noen tar opp temaet om de økte kravene i samfunnet i dag, og hvordan dette resulterer i at enkelte ungdom føler seg ytterligere mislykket. De forteller om et stadig større krav om det å være perfekt og til at man skal mestre på alle arenaer.

Flesteparten av informantene trekker inn tema knyttet til menneskers vurdering, eller samfunnets normative vurdering av hva som er akseptert og ikke, og hvordan dette påvirker hvordan ungdommen blir møtt. Noen av informantene viser til kulturelle forskjeller i hva som anses som forventet eller akseptert atferd. Forståelsen av dette skillet blir i hovedsak knyttet til integrering og ulike kulturelle verdier og normer. De snakker i den forbindelse om ungdom med afrikansk, arabisk og/eller muslimsk bakgrunn, og hvordan vold anses av noen som en

”legitim” reaksjon på krenkelse. De viser med dette til et skille i norm, og at dette synet på vold ikke er vanlig å se blant majoriteten av familiene de møter som saksbehandlere, og i det norske samfunnet generelt.

Noen av informantene forteller om hvordan omgivelsenes reaksjon på og feiltolkning av barnets atferd ofte fungerer som en bekreftelse nettopp på ungdommens følelse av å være mislykket. De trekker inn at folk rundt møter ungdommen på bakgrunn av en feiltolkning av ungdommens signaler, og at det ofte mangler en forståelse, eksempelvis av at bak aggresjonene ligger det en frustrasjon knyttet til det å ikke mestre, eller at den voldelige atferden er et kamuflert uttrykk for utrygghet og engstelse. De refererer igjen til viktigheten av å forstå hva den uønskede atferden egentlig uttrykker, og vektlegger betydningen av forhold i omgivelsene rundt, samt de vonde og vanskelige opplevelsene enkelte av disse ungdommen bærer med seg. Noen forteller samtidig om ungdommens tolkning av egen atferd, og hvordan de ofte ikke ser sammenhengen i at atferden er et uttrykk på tidligere opplevelser og belastninger. De forteller om erfaringer av at også ungdom selv identifiserer seg med den uønskede atferd, og hvordan de gjerne drar slutninger som ”Jeg gjør fæle ting, ergo er jeg fæl”. Flesteparten av informantene opplever at ungdommens lave selvfølelse også resulterer i en lav motivasjon for endring, og manglende tro på andres evne til å hjelpe. En av informantene beskriver dette slik:

”Det er jo ikke noe vits”. Den holdningen har jeg hørt mye. ”Hva så? Jeg er fucked up”. Den sjangeren der. ”Samme hva jeg gjør så funker det jo ikke”. Og det er jo liksom en ungdomsmåte å si det på da, men innerst inne så er det jo veldig vondt”.

Alle informantene forteller om hvordan dette er ungdom som av ulike grunner blir eller har blitt ”skviset ut av det gode selskap” eller avvist på ulike arenaer, som skole,

fritidsaktiviteter, vennenettverk og familie, og beskriver hvordan ungdommen ofte er utsultet på aksept og tilhørighet. Noen omtaler i den forbindelse alvorlige atferdsvansker som en strategi for å bli sett og hørt, og for å tiltrekke seg oppmerksomhet. Flesteparten av saksbehandlerne opplever at en slik avvisning eller marginalisering og ensomhet kan medvirke til at ungdommen søker seg til eller blir dratt inn i negative sosiale nettverk, og beskriver hvordan de i slike miljø ofte blir godtatt og inkludert, selv med en svært avvikende og uønsket atferd. Noen av informantene forteller i den forbindelse om ungdom med ikke-europeisk bakgrunn, som på grunn av manglende integrering søker til gjengmiljøer preget av sosialisert vold. Noen av informantene forteller at atferdsvanskene kan oppstå på bakgrunn av en smitteeffekt i negative miljø. En av informantene beskriver dette gjennom at ungdommen kan være utsultet på denne typen kontakt og aksept, og dermed suger til seg ideer på avvikende atferd. Informanten forteller videre hvordan ungdommen kan jobbe mot å opprettholde denne aksepten, gjennom å vise samme atferd som resten av gruppen.

Det kan komme litt med andre ungdommer, det sprer seg jo, det har en veldig smitteeffekt. Så hvis de kommer... eller endrer miljø, og kommer i et miljø med andre ungdommer som er veldig utprøvende og som kanskje har vært på institusjon eller har vært... så får de veldig mange gode tips. Og mange er jo på en måte utsulta på den kontakten, og suger til seg av alt, og alt skal testes ut... og har det kanskje litt i seg det her med å teste ut, og være litt grenseløs... så kan det plutselig skje noe, hvis en får den der... hvis det har vært ungdom der som kanskje har hatt lite venner, lite miljø rundt seg eller... ikke hatt den der bestekameraten... og så plutselig kommer de til et miljø der en blir akseptert. Og da kan han gjøre mye for å holde på den aksepten, være liksom en av gutta eller en av gjengen.

Hva trenger ungdommene?

Temaet omhandler saksbehandlerens opplevelse av hva ungdommen har behov for i møte med barnevernet, og hva som skal til for å kunne hjelpe. Det fokuseres på hva barnevernet må legge til rette for og bidra med. En god relasjon mellom ungdom og person i hjelpende instans står sentralt, og anses som viktig og nødvendig for bedring. Temaet omhandler likevel en diskrepans mellom det som ungdommen trenger og det barnevernet har mulighet til å gi.

Flesteparten forteller om flere faktorer som er sentrale i utviklingen av en relasjon mellom saksbehandler og ungdommen. For å kunne danne en relasjon var flesteparten opptatt av viktigheten ved å *se* ungdommen. De forteller i den forbindelse om at det å se ungdommen handler om at ungdommen skal involveres i saksprosessen, bli hørt, tatt på alvor og ikke holdt utenfor. De forteller om viktigheten av å være tydelig i forhold til hva man tenker rent faglig, og hva som skal skje fremover. Dette med bakgrunn av at mange av ungdommene har opplevd mye tillitsbrudd eller har blitt lovt veldig mye. De forteller at barnevernet må fokusere aller mest på ungdommen og ikke alle de omstendighetene rundt, og at det er ungdommen som eier historien og at de må føle seg viktige. En av informantene beskriver det slik:

De prosesser hvor barnet er med og får snakket og... føler seg verdsatt, og at en spør ”hvordan er det for deg?”, ”hvordan har du det?”, ”hva kan vi gjøre for å hjelpe deg?”, og bli med, dratt inn i de her ansvarsgruppene eller møter rundt. At de føler de har litt kontroll der, medbestemmelse. Det tror jeg er viktig.

For å kunne danne en god relasjon, forteller noen av informantene om nødvendigheten av en god balanse mellom det som er en teknisk relasjon, og det som er en for nær relasjon. Altså en balanse mellom det å bruke seg selv som menneske i møte med ungdommen, men fortsatt være profesjonell. Noen av informantene snakker om det positive ved ”å ta en telefon, send en sms, selv når det ikke smeller”. Noen forteller videre om ungdommens behov for en balanse i forhold til kjærlighet og omsorg, versus rettesnor og grensesetting. De er opptatt av at ungdommen ikke trenger kjeft og sanksjoner, og at saksbehandlere ikke skal være moraliserende, men at man likevel skal kunne stille realistiske krav som de kan strekke seg etter. De er opptatt av at man ikke skal straffe ungdommen, hvor konsekvensen da vil være at man blir haltende etter ungdommen, fremfor å danne en relasjon. De snakker derfor om nødvendigheten av å bruke positive forsterkninger fremfor straff. Selv om de forteller om effekten av positiv forsterkning, påpeker de også nødvendigheten og behovet ungdommen har for rammer, struktur, ro og omsorg. En informant forteller at institusjonen må være tøff nok, og ha rammer som tåler atferden, slik at ungdommen ikke får mulighet til å begynne å regjere.

Noen tar opp viktigheten av å tørre å snakke om det som er vanskelig med ungdommen, tre inn i deres ubehagelige verden, og at dette har betydning for utvikling av en god relasjon. Man må forsøke å tolke ungdommen og vise en nysgjerrighet for historien deres. En informant snakker om hvorfor det er viktig å forholde seg til det tøffe:

Men det koster veldig lite å sende en melding ”har du tid til en prat”, ”tenker på deg”. Og hvis du treffer da, så er det klart at ungdommen kan åpne seg. Men hvis du ikke tørr å gå inn i den posisjonen, dialogen, da vil du aldri klare å få den kontakten du egentlig trenger for å få en relasjon.

Det å vise ungdommene tålmodighet, trekker noen av informantene frem som et viktig element for en relasjon. Det vil være avgjørende å si at du kommer til å bli værende der for dem uansett. Flesteparten fremmer viktigheten av at det som kan hjelpe denne ungdommen ikke kan være tidsbegrensede tiltak som koster lite penger, ”at man må ha økonomi til å kunne være tålmodig”. Samtidig opplever de også at de ikke har mulighet til å gi ungdommene det de trenger over tid, og at det er de økonomiske rammene som styrer hvor lenge de kan støtte opp om ungdommen. En av informant forteller at det er en jobb over lang tid, da det er en skjevutvikling gjennom et helt liv. De er opptatt av at tålmodighet fra hjelpende instans er noe ungdommen skal erfare, nettopp fordi de som regel avviser hjelperne ofte og over tid, og at de selv ofte blir avvist. Noen av informantene formidler i den forbindelse et ønske om et styrket fokus på ettervern. De beskriver en manglende ”mellomstasjon” i overgangen fra barn til voksen. De forteller at ungdommen ikke trenger en institusjon som bare jobber med et opplegg der og da, fordi prosessen med å jobbe de hjem igjen er vel så viktig. Informantene ytrer et ønske om at det må ligge faglige, og ikke økonomiske, rammer til grunn for hva som skal være langt nok. Flesteparten påpeker at de knappe ressursene, i form av administrativt arbeid og mangel på stillinger, går utover én-til-én kontakten med ungdommen, mulighet for å være tålmodig og således relasjonen.

Et godt barnevern er dyrt, tenker jeg. Og det er jo et tankekors, for snart er jo halve Norge klienter, og andre halvpart jobber i tiltak, for å sette det litt på spissen. For vi er så små, og det er så mye barnevern.

De forteller om ungdommens behov for voksenkontakt og en god voksenrelasjon, og at nye brudd i relasjon enten på institusjon eller i fosterhjem kan få ødeleggende konsekvenser. De forteller at det ved institusjonsplassering ofte kan skje relasjonsbrudd på

bakgrunn av at ansatte slutter, at det er sykemeldinger, eller at det er stadig utskiftning. I forbindelse med fosterhjemsplassing kan det skje relasjonsbrudd ved at familien ikke lenger klarer å ha ungdommen boende.

De forteller om viktigheten av å formidle til ungdommen at man faktisk er der for å hjelpe de, og at du står i sterkere posisjon til å bidra når ungdommen er innforstått med dette. Så fremmer de videre nødvendigheten av at saksbehandlerne har et genuint ønske om hjelpe. En av informantene beskriver det slik:

De trenger noen som brenner for de. Det ser jeg hele tiden. De trenger faktisk mennesker som brenner for de, som tror på de, som er villige til å følge løpet sammen med de. Det tror jeg på. Og det kan en jo se og, at uansett hvor mye kompetanse noen mennesker har, så hjelper det ikke hvis du ikke brenner for den ungdommen. Den du faktisk er satt til å hjelpe.

Unike behov – lik hjelp

Tema omhandler utfordringene barnevernet har i forhold til å ivareta og imøtekomme den enkelte ungdoms behov. Alle ungdommene er særegne individer med sine utfordringer og historier, og informantene er på bakgrunn av dette opptatt av behovet for differensierte og spesifiserte tiltak. Noen av informantene trekker i den forbindelse frem Multisystemisk terapi (MST), og hvordan et slikt tiltak ikke er hensiktsmessig for alle. Videre påpekes det at fosterhjem kan bli for intimt for enkelte, og at noen ungdommer er for utagerende til å kunne bo i en familie. Enkelte av ungdommene trenger samtidig tilpassede tiltak for sine psykiske vansker. Til tross for eksisterende tiltak, engasjement og motivasjon, er det vanskelig innenfor barnevernet å tilpasse hjelpen etter ungdommens individuelle behov.

Flesteparten av informantene snakker om at effekten av tiltaket, der tanken i utgangspunktet er god, er variabel og avhengig av flere situasjonelle og individuelle faktorer. Noen av informantene forteller om den gode effekten av MST i møte med ressurssterke familier sammenliknet med ressursvake familier. De forteller at metoden er fin, men at mange familier ikke mestrer metoden, og at det resulterer i feil og underrapporteringer. Noen forteller at MST ofte benyttes på gale premisser og at metoden derfor ikke fungerer som den skal. En av informantene beskriver det slik:

Det blir helt malplassert dersom ungdommen egentlig har blitt utsatt for vold. Så det å sette inn et nytt regime med grensesetting og liknende, når ungdommen blir utsatt for vold i tillegg. Så er det jo helt for muttes. Så det er jo noe vi er veldig opptatt av her nå. For vi ser jo det. En god del av de ungdommene jeg har møtt når vi begynte på MST, de havnet jo på institusjon. For det viste seg at de var mye dårligere enn det man i utgangspunktet trodde. Og også at familien var mye dårligere.

Det kommer frem i sitatet at innen denne gruppen ungdommer, finner vi dem som ikke kan bli boende i sin familie, og som derfor er avhengig av et alternativt botilbud. Fosterhjemtiltak blir ofte ansett som et godt og optimalt tiltak, da flesteparten av informantene vektlegger ungdommens behov for stabil og tett kontakt med voksen. Noen forteller imidlertid om paradokset at ungdommen mange ganger er så utagerende at det ikke er forsvarlig å plassere dem i en familie. En annen informant snakker om utfordringene ved at mange ungdommer synes det å bo hos en fremmed familie kan bli for intimt, og at det derfor ikke blir et godt tiltak for akkurat disse.

Flesteparten av informantene opplever at utvalget av tilgjengelige tiltak er for snevert og at de derfor ikke får gitt det tilbudet ungdommen kunne hatt nytte av og behov for. De

forteller om ulik problematikk og individuelle forskjeller som må møtes på ulik måte, og at det er viktig å få rett ungdom i rett tiltak. Noen av informantene vektlegger viktigheten av at ungdommen må få hjelp i forhold til sine psykiske vansker, og at barnevernet kommer til kort på dette punktet. De møter ungdom med alvorlige psykiske lidelser som ikke drar nytte av tiltakene barnevernet kan gi. Én av informantene mener at mange av ungdommen like godt kunne vært på psykiatrisk avdeling som på en barnevernsinstitusjon. En annen opplever at psykisk helsevern noen ganger misforstår hva barnevernet kan bidra med, og at dette gjør at noen av ungdommene ikke får den hjelpen de har krav på.

Noen av informantene opplever i tillegg at saksbehandlingsprosessen i møte med ungdom med alvorlige atferdsvansker ofte har et høyt tempo. De snakker om å handle før de forstår, og at de ikke har tid til å vente å se hva som kan fungere for akkurat den ungdommen. Noen forklarer det med at de må ta hensyn til alvorlighetsgraden av atferden, da det ofte må tas stilling til helse og sikkerhet i slike saker. En av informantene beskriver problematikken rundt det å behandle ulike vansker på lik måte:

Og selvfølgelig skulle vi hatt mange flere gode institusjoner, et mye større spekter av ulike institusjoner. Jeg mener, det er forskjell på om du skal inn å behandles for dårlig impuls kontroll og tyr til vold, enn om du har ruset deg i tre år og er avhengig av hasj. Det er to vidt forskjellige ting. Eller om du kommer inn der fordi du har ruset deg, men at du i utgangspunktet er en veldig resurssterk ungdom, eller om du kommer inn der fordi du ruser deg og du prøver å ruse vekk noen vanskeligheter så det egentlig er masse psykiatri. Så vi skulle hatt mye forskjellig valgfrihet i forhold til institusjoner.

Diskusjon

Alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten beskrives av informantene som et identifiserbart problem, hvor de viser til atferds- og handlingsmønstre som tydelig avviker med samfunnskonstruerte normer, regler og forventninger. Enkelte av informantene omtaler det å evaluere ungdommens behov for hjelp som relativt uproblematisk. Dette da atferden i slike tilfeller ofte er alvorlig avvikende, og da identifiseringen og evalueringen av ungdommens atferd baserer seg på til dels klare rammebetingelser innenfor barnevernslovens atferdsparagrafer (barnevernloven, 1992, § 4-24). Således oppfattes informantenes forståelse av alvorlige atferdsvansker som et avgrenset og tydelig identifiserbart atferdsproblem. Samtidig blir en slik problemforståelse overskygget av informantenes vektlegging av heterogenitet og kompleksitet i problemets innhold, uttrykk og natur. Både individuelle forskjeller mellom ungdommen, samt kompleksiteten i den enkeltes problembilde står sentralt, og gjenspeiler en holistisk forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdommen. Fremfor å presentere atferdsvanskene som et fenomen isolert fra tid og rom, implementeres atferdens negative konsekvenser og de unike underliggende problemene i informantenes fenomenologiske forståelse av alvorlige atferdsvansker.

En heterogenitet og kompleksitet innenfor fenomenet atferdsvansker trekkes frem som en utfordring, både innenfor teori, forskning og behandling (Moffitt og Caspi, 2001). Også for informantene virker det utfordrende å presentere overordnede klassifikasjoner eller definisjoner av ungdommens problem og behov. Dette kan oppfattes som en håpløshet eller en holdning som gjenspeiler at "alt er relativt". Samtidig kan det bety at begrepet alvorlige atferdsvansker ikke favner sentrale elementer av informantenes forståelse av ungdommens problem.

Til tross for enigheten knyttet til problemets komplekse natur, vektlegges likevel enkeltfaktorer som dårlig omsorg og sviktende foreldrekompetanse i forståelsen av hvorfor noen ungdommer utvikler alvorlige atferdsvansker. Informantene viser til årsaksforklaringer som ungdommens tidlige opplevelse av utrygg og ustabil omsorgssituasjon, emosjonell neglekt og potensielt traumatiserende opplevelser tidligere i livet. Informantene beskriver hvordan problemene har oppstått tidlig og utviklet seg over tid, eller har ligget latent før en senere utvikling av et avvikende atferds- og handlingsmønster. Forståelsen av et kausalt forhold mellom atferdsvansker og dårlig foreldrefungering står sterkt i forskningslitteraturen (Hill, 2002; Patterson, 2002; Rutter et al., 1998; Widom, 1989;1997), og støttes blant annet opp av forskning på tilknytning og traumeteori (Greenberg et al., 1991; Herman, 1994; van der Kolk, 2005).

Enkelte av informantene forteller at de nå mer enn tidligere kommer i kontakt med de såkalte "curlingbarna", der rusbruk i senere alder har utviklet seg til et mer omfattende og alvorlig problem. Enkelte av informantene beskriver hvordan denne gruppen ungdom ofte skiller seg ut både med tanke på atferdsuttrykket og utfall etter tiltak og behandling. Det ser imidlertid ut til å foreligge en uenighet blant informantene knyttet til forståelsen av etiologi. Enkelte hevder at det også blant de tilsynelatende ressurssterke ligger en problematisk oppvekst eller oppdragelse. Studier har også vist til et skille i etiologi mellom barn og unge med ulik debutalder av atferdsvansker (Moffitt og Caspi, 2001), hvor en finner signifikant lavere prevalens av omsorgssvikt hos ungdom som utvikler atferdsvansker i tenårene.

Informantene virker også å være opptatt av ungdommens individuelle sårbarhet, herav individuelle forhold som potensielt kan ha støttet opp under skjevutviklingen. De viser til predisponerende faktorer som nevrobiologiske vansker, lærevansker, utfordrende temperament og en mulig medfødt sårbarhet for psykiske lidelser. Til tross for en medfødt sårbarhet, vektlegger informantene likevel at belastning må finne sted for at det skal

forekomme en skjevutvikling. En slik forståelsen av atferdsvansker gjenspeiler en systemisk tenkemåte der de vektlegger samspillet mellom en dårlig omsorg, og de individuelle forhold ved barnet.

Informantene vektlegger behovet for å forstå hva som ligger bak atferdsuttrykket. Man kan anta at en slik forståelse baserer seg på saksbehandlerens undersøkelse av ungdommens omsorgssituasjon og foreldrekompetanse, da det er barnevernets mandat å avdekke potensiell omsorgssvikt og sikre trygge oppvekstforhold. Dette kan igjen forklare informantenes fokus på dårlig omsorg som avgjørende for problem og problemutvikling.

Til tross for at informantene trekker frem tydelige risikofaktorer som kan forklare utviklingen av alvorlige atferdsvansker, foreligger det ikke en tydelig konsensus om hvordan og når disse risikofaktorene manifesteres i et avvikende atferdsuttrykk. Noen av informantene viser til individuelle forhold i ungdommen som hindrer konstruktive og aldersadekvate responser, eksempelvis lav evne til selvregulering, samt destruktive og irrasjonelle måter å håndtere belastning, stress eller frykt på.

Informantenes forståelse kan til dels gjenspeiles i forskning på tilknytning mellom barn og omsorgspersonen, der man ser at en omsorgsdynamikk som resulterer i en desorganisert tilknytning påvirker barnets responssystem og utvikling av selvregulering (Allen og Land, 1999). Det finnes imidlertid lite og noe varierende kunnskap som direkte knytter tidlig utrygg tilknytning med senere utvikling av alvorlige atferdsvansker blant eldre barn (Hill, 2002). Det foreligger likevel en enighet innen utviklingspsykologien om at det tidlige samspillet mellom foreldre og barn har innvirkninger på barnets utvikling og senere sosiale og emosjonelle fungering (Hill, 2002). I lys av traumeteori kan den avvikende atferden og de maladaptive responsene, som senere assosieres med avvikende sosiale- og emosjonell fungering, forklares på bakgrunn av fysiologiske og psykologiske belastninger ved komplekse traumer (Braarud og Nordanger, 2011).

Det virker imidlertid å være en ulik opplevelse blant informantene om hvordan selvreguleringsvanskene resulterer i den eksplisitte atferdsvansken. Noen av informantene ser forløpet som et kontinuum, og tenker at de maladaptive responsene ligger til grunn for ungdommens dårlige fungering, og at dette videre forsterker egen og andres opplevelse av ungdommen som annerledes og mislykket. Mangel på adaptive responser, eller tilbøyelighet mot destruktive atferdsmønster, resulterer videre i relasjonsbrudd og avvisning. Ungdommen blir ”skviset ut av det gode selskap”, og blir stående igjen med mangel på aksept og tilhørighet. Avvisning på bakgrunn av ungdommens maladaptive responser øker således sannsynligheten for at ungdommen trekker mot negative sosiale miljø, som både aksepterer og forsterker atferden.

Antisosiale miljø forstås samtidig som en kilde *til* alvorlige atferdsvansker, hvor en eksplisitt avvikende atferd blir et resultat av nettopp negativ sosial påvirkning. Atferdsvanskene opererer som et lim i gjengen, hvor avvikende atferd blir en effektiv strategi for å oppnå og opprettholde en følelse av tilhørighet og sosial aksept. Informantene trekker inn smitteeffekter, og hvordan de sosiale forholdene videre har en kumulativ effekt på ungdommens atferdsvansker.

Avvisning fra jevnaldrende er vist å være en prediktor for tilknytning til avvikende ungdomsmiljøer, og senere rusmisbruk og kriminalitet (Dishion, Patterson, Stoolmiller og Skinner, 1991; French, Conrad og Turner, 1995). Til tross for at tilknytning til et negativt miljø kan resultere i atferdsvansker, vektlegger informantene i sin forståelse at problemene som oftest har ligget latent, men først kommer til uttrykk gjennom det negative miljøet. Således oppleves det ikke som tilfeldig hvem som ender opp i et avvikende ungdomsmiljøet.

I følge Muffitt og Caspi (2001) assosieres atferdsvansker med sen debut blant annet med behovet for løsrivelse fra voksne, rolleendringer, spenningssøkning, og som forsøk på å få aksept og tilhørighet hos jevnaldrende. Blant informantene foreligger det imidlertid en

opplevelse av at det ikke er tilfeldig hvem som utvikler atferdsvansker, uavhengig om den avvikende atferden kommer til uttrykk før eller senere i forløpet, men at det bygger på en skjevutvikling over tid med bakgrunn i sviktende foreldreomsorg. Det ser her ut til å være et skille mellom resultatene til Moffitt og Caspi (2001), og enkelte av informantenes forståelse. Det kan i den forbindelse stilles spørsmål til hvorvidt ungdommer tilknyttet barnevernet er en representativ gruppe av alvorlige atferdsvansker blant ungdom generelt.

Ungdommen blir hovedsakelig presentert som det sårbare og lidende barnet, der påførte belastninger på ulike vis resulterer i ungdommens atferdsvansker. På samme tid kommer det frem en alternativ forståelse der ungdommens avvikende atferd blir oppfattet som målrettede handlinger. Ungdommen blir her en aktør heller enn et offer for negativ påvirkning, og informantene viser til hvordan atferden fungerer som en strategi. Tankegangen kan blant annet gjenspeiles i aktørperspektivet, der handlinger aktivt blir valgt som et middel for å oppnå bestemt mål (Nordahl et al., 2005). Denne tankegangen kan også forstås i lys av Banduras (1986) sosiale læringsteori, der aggressiv atferd følger en evaluering om at aggresjon vil lede til et ønsket utfall, samtidig som ungdommen tilegner seg en måte å agere på ut ifra å observere andres atferd. I så måte kan tilknytning til et negativt miljø og handlingene som følger av dette, kunne forstås som at aksept, tilhørighet og oppmerksomhet blir en form for forsterkning. Med unntak av spenningssøkende ungdom, foreligger det likevel en dominerende forståelse hos informantene om at disse strategiene er utviklet med bakgrunn i tidligere belastninger. Dette også i samsvar med Moffitt og kolleger (2002) sin studie, der søken etter spenningen kjennetegnes ved en sen debut og fravær av en patologisk bakgrunn.

Det overordnede tema knyttet informantenes forståelse av behov virker å kunne forklares av deres annerkjennelse av heterogenitet og kompleksitet ved alvorlige atferdsvansker blant ungdommen. De viser til store forskjeller mellom ungdommens vansker, og til enkeltungdommenes komplekse problemstilling. Informantene har tilsynelatende en

holistisk og utviklingsbasert tilnærming til ungdommenes problem, noe som reflekteres i deres forståelse av ungdommens behov. De virker å være opptatt av at hjelpeapparatet må ha en helhetlig og systemisk behandlingstilnærming, som igjen illustrerer deres forståelse av ungdommens problem som noe mer enn en atferdsvanske isolert fra tid og rom. Informantene trekker frem både ungdommens behov i møte med dem som saksbehandler, og deres behov i møte med det generelle hjelpeapparatet. Ifølge informantene, bør et helhetlig hjelpetilbud ta stilling til mer enn bare den avvikende atferden, samt at tilbudet må ivareta ungdommens behov for voksenkontakt, stabilitet og langvarig oppfølging. Dette kan gjenspeile et systemisk perspektiv, hvor system og kontekst innlemmes i forståelsen av ungdommens problem og behov. Saksbehandlerne har mindre fokus på individperspektivet, men virker likevel å la perspektivet være en del av en bredere systemisk tankegang, hvor det fokuseres på viktigheten av den relasjonelle interaksjonen mellom ungdommen og hjelpende instanser.

Det legges generelt vekt på ungdommens behov for voksenkontakt preget av stabilitet og tilstedeværelse. Dette på bakgrunn av at flere av ungdommene har, av ulike grunner mistet kontakten med venner, familiemedlemmer, fritidsaktiviteter og skole. Med bakgrunn i relasjonsbrudd har ungdommen ofte et begrenset støtteapparat og nettverk rundt seg. Det virker som at informantene derfor anser seg selv som en viktig støttespiller i møte med ungdommen.

Det foreligger en enighet blant informantene om at det kreves en dypere forståelse av ungdommens unike problem og behov for å kunne gi riktig hjelp til riktig tid. En god relasjon mellom ungdom og saksbehandler preget av dialog og samarbeid anerkjennes som en viktig kilde til en slik forståelse, og videre som en nødvendighet for å hjelpe den enkelte ungdom på best mulig måte. Det påpekes at det er den enkelte ungdommen som må stå i fokus, og at han eller hennes medbestemmelsesrett må bli ivaretatt. Informantene viser også til at en god relasjon bidrar til å øke ungdommens ønske og motivasjon til å ta imot hjelp, og derav støtter

opp under informantenes ønske om å unngå iverksettelse av tiltak uten samtykke. En norsk undersøkelse viser at ungdom plassert på institusjon uten samtykke hadde over tre ganger så høy risiko for å ha en alvorlig atferdsforstyrrelse, sammenlignet med ungdom som samtykket til plassering på institusjon (RKBU, 2015). Samme studie viser til at plasseringer på barneverninstitusjon for et flertall oppleves som svært vanskelig, men at ungdommen opplever plasseringer uten samtykke som ytterligere belastende.

En god relasjon fremstår således som et felles behov for ungdommen og saksbehandler. Elementer informantene trekker frem i begrepet relasjon minner om Bordins (1994) tre kritiske komponenter for en god arbeidsallianse mellom terapeut og klient. Han trekker frem gjensidig forståelse og enighet om felles mål og individuelle oppgaver, samt et relasjonelt båndet basert på tillit, aksept og fortrolighet (Bordin, 1994). Viktigheten av en god allianse mellom terapeut og klient har også i behandling av atferdsvansker vist seg å ha en positiv innvirkning på behandlingsutfall (Kazdin og Durbin, 2012). Samtidig viser forskning indikasjoner på at en god arbeidsallianse tar lengre tid å utvikle i møte med barn og ungdom i behandling, sammenlignet med voksne (DiGiuseppe, Linscott og Jilton, 1996; Shirk og Karver, 2003).

Som saksbehandler skal du ivareta den unges behov, rettigheter og interesser. Samtidig innebærer deres ansvar og arbeidsoppgaver vern om det biologiske prinsipp, samt å forvalte et samfunnsansvar i tråd med gjeldende lovverk, politikk og økonomi. Dette reflekterer det tredelte klientperspektivet Midjo (1997) refererer til som et konseptuelt spenningsfelt. Det er nærliggende å tro at et slikt konseptuelt spenningsfelt vil påvirke saksbehandleren og ungdommens muligheter til å etablere en god relasjon basert på alliansebegrepets tre kritiske komponenter. Informantene forteller om en mangel på tid og ressurser til å være tålmodig og til å tilby flere sjanser, samtidig som de anser dette som kritiske elementer i møte med denne

gruppen ungdom. De viser til en bekymring om at ungdommene, på bakgrunn av knappe ressurser, kan unndra seg omsorg også fra barnevernet.

Informantene forteller om utfordringer de selv har i relasjonen til ungdommene, men peker også på at det innenfor barnevernet generelt er vanskelig å tilby ungdommen stabil og nær voksenkontakt. De forklarer dette med sykemeldinger, oppsigelser og turnusordninger blant ansatte, samt avbrudd i tiltak og flyttinger av ungdommen. I den ferske barnevernsrapporten (2015) kommer det frem at ungdommene (N=378) i gjennomsnitt hadde flyttet tre ganger innenfor barnevernet, og 14 % hadde flyttet mer fem ganger. Enkelte av ungdommene hadde hele 25 flyttinger bak seg (RBKU, 2015). Informantenes forståelse av at brudd i relasjoner har en negativ innvirkning på ungdommen støttes av Vinnerljung og Sallnäs (2008) Den svenske studien viser til høyere prevalens av tidlig død, involvering i grov kriminalitet, samt høyere forekomst av psykiske lidelser blant barn og unge som har opplevd hyppig brudd i omsorgsrelasjoner i forbindelse med flytting innenfor barnevernet (Vinnerljung og Sallnäs, 2008).

Ifølge informantene bunner ungdommens problem i en skjevutvikling over tid, som har fått negative konsekvenser for han eller hennes sosiale og emosjonelle fungering. De vektlegger i den forbindelse viktigheten av langvarig, så vel som stabil voksenkontakten. De stiller seg samtidig kritiske til tidsbegrensede plasseringer ved atferd- eller behandlingsinstitusjon. Informantene viser til en felles opplevelse av at ungdommene ikke får hjelp lenge nok. Ved langvarig oppfølging viser de tilsynelatende ikke til lengre institusjonsopphold, da informantene uttrykker en generell skepsis til tilbudet ved tilgjengelige institusjoner. Litteraturen gir klare indikasjoner på at langvarig institusjonalisering har negativ innvirkning på barn og unges utviklingen og senere fungering (McCall og Groark, 2015; Perry, Sigal, Boucher og Paré, 2006). Informantene er opptatt av at

faglige vurderinger, fremfor økonomiske hensyn, må ligge til grunn for hva slags tilbud som gis, og hvor lenge hjelpen skal vare.

Informantene forteller hvordan ungdommen, på bakgrunn av stigmatisering og marginalisering, har blitt stående utenfor utviklingsfremmende sosiale arenaer. Samtidig poengteres viktigheten av at hjelpen og oppfølgingen barneverntjenesten gir, bør ha som mål å integrere ungdommen tilbake inn i samfunnet, og støtte opp under deres sosiale fungering, heller enn å fungere som en tidsbegrenset oppbevaring. I dialogen uttrykker de en opplevelse av et manglende eller svakt integreringsarbeid i form av ettervern.

Ifølge informantene er det ikke nok med et helhetlig tilbud som favner heterogeniteten i denne gruppen ungdom, men at tiltakene og hjelpen samtidig må være differensiert og tilpasset etter ungdommens komplekse problemstilling. De viser i den forbindelse til at enkelte av dem har spesifikke behov, som krever spesifikke intervensjon eller behandling. Blant ungdommen ser informantene en høy forekomst av rusmisbruk og alvorlige psykiske lidelser, og informantene hevder at dette er vansker som krever spesialisert behandling. Denne observasjonen støttes i stor grad av funn fra undersøkelsen av ungdom i barnevernsinstitusjon hvor 76 % av ungdommen (N=541) kvalifiserte til minst én DSM IV-lidelse (RKBU, 2015). Av de som kvalifiserte til en alvorlig atferdsforstyrrelse eller en ruslidelse ble det funnet høy forekomst av komorbid angst- eller depresjonslidelse, ADHD, reaktiv tilknytningsforstyrrelse eller Aspergers syndrom (RKBU, 2015). I dialogen med informantene kommer det til uttrykk en opplevelse av maktesløshet i forhold til ungdommens individuelle, spesifikke behov. Til tross for en høy forekomst av spesifikke vansker blant ungdommen, opplever informantene et for snevert utvalg av tilgjengelige spesifikke tiltak innenfor barnevernet. Her viser de til utfordringer knyttet til skille mellom statlig og kommunalt barnevern. Samtidig forteller informantene om baksiden av en sektorisering innenfor de generelle hjelpeinstansene for utsatte barn og unge. Informantene uttrykker at de selv har utilstrekkelig kompetanse i møte

med ungdommens alvorlige spesifikke problem, samtidig som de opplever en feiltolkning fra utenforstående om hva barnverntjenesten skal og kan tilby, i møte med utsatte barn og unge.

Til tross for en anerkjennelse av heterogenitet og kompleksitet blant denne gruppen ungdom, beskriver informantene tydelig og alvorlig avvikende atferd som både kommer ungdommen selv til skade, og potensielt kan skade andre rundt. Informantene påpeker viktigheten av handlekraft i akutte situasjoner, og viser til deres pålagte ansvar for å sikre ungdommens helse og sikkerhet. I alvorlige situasjoner virker rask iverksettelse av beskyttende tiltak viktigere enn behovet for relasjon og forståelse av underliggende problematikk, samt ungdommens medbestemmelsesrett. Alvorlighetsgraden av den avvikende atferden virker i så måte å fungere som et hinder i å kunne gi ungdommen et tilpasset og differensiert tiltak. Informantenes erfaringer ser ut til å eksemplifisere det Midjo (1997) beskriver som et konseptuelt spenningsfelt. Saksbehandlere skal eksempelvis forholde seg til lovpålagte tidsfrister, beskytte andre mot ungdommen atferd, samtidig som ungdommens interesser, rettigheter og behov står i fokus. En kan argumentere for at tidsfristene og samfunnets interesser prioriteres fremfor ungdommens behov for omsorg og behandling. På bakgrunn av informantenes erfaring og forståelse kan en anta at det er utfordrende for en saksbehandler å iverksette rett tiltak til rett tid spesielt i møte med ungdom med alvorlige atferdsvansker.

Metodiske betraktninger

Studien har utforsket saksbehandleres forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdom tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Det studerte fenomenet er således ikke alvorlige atferdsvansker i seg selv, men saksbehandleres forståelse av ungdommens problem og behov. Studien bygger på en indirekte utforskning av fenomenet alvorlige atferdsvansker blant ungdom. Da forståelsen av vanskene varierer stor på tvers av, og innenfor ulike kontekster og fagdisipliner (Nordahl et al., 2005), vil det være nødvendig å betrakte

resultatene som et bidrag til å komme nærmere *saksbehandleres* fenomenologiske forståelse av problem og behov.

Målgruppen studien omhandler inkluderer ungdom tilknyttet barnevernet, og derav et fenomen innenfor de kontekstuelle betingelsene i den kommunale barneverntjenesten. Den fenomenologiske forståelsen av alvorlige atferdsvansker er således begrenset til vansker som kommer til uttrykk og imøtekommes innenfor barnevernet. Likevel vil resultatene kunne anses som et *bidrag* i en felles og helhetlig forståelse av etiologi, uttrykk, problem ved alvorlige atferdsvansker blant ungdom generelt, og videre en forståelse av deres behov.

I rekrutteringsprosessen ble det vektlagt å innlemme et strategisk utvalg med best potensiale for å tilføre bredde og nyanser i deres svar på problemstilling og videre forskningsspørsmålene. Studien opererer med inkluderingskriterier for å støtte opp under relevans og informasjonsrikhet i materialet.

Da studien har som mål å utforske saksbehandleres forståelse av alvorlige atferdsvansker blant ungdom, er det med hensyn til relevans nødvendig å innlemme informanter med saksbehandlingserfaring med denne gruppen og aktuell problematikk. Seks av informantene har relativ lang fartstid i den kommunale barneverntjenesten, mens tre har en kortere tid bak seg som saksbehandler. Enkelte av informantene har tidligere hatt andre roller i møte med den aktuelle gruppen, både i arbeid på barneverninstitusjon og innenfor andre hjelpeinstanser. Det kan tenkes at dette støtter opp under informasjonsrikheten i materiale, men samtidig kan virke truende for resultatenes relevans.

Utvalget er hentet fra barnevernskontor ved større og mindre kommuner og byer på Sør- og Vestlandet, hvor det foreligger en variasjon i kommunalpolitikk, innbyggertall og sosioøkonomisk status i befolkningen. En slik variasjon kan anses som en støtte for et informasjonsrikt materiale. Samtidig er fire av informantene ansatt ved samme barnevernskontor, som kan ha medvirket til homogeniteten i resultatene. Likevel er kontorets

ansatte fordelt på bakgrunn av ulike arbeids- og ansvarsoppgaver, og hvor den enkelte informant møter ungdommen ved ulike faser av saksbehandlingsprosessen. Det er mulig å anta at en slik arbeidsfordeling støtter opp under den observerte heterogeniteten i informantenes vektlegging av ungdommens problem og behov.

For å støtte opp under bekreftbarheten, eller reliabiliteten i resultatene, har forskerne gjennom forskningsprosessen tilstrebet objektivitet og refleksivitet. Forskerne har arbeidet tett under hele prosessen, samt at veiledere av studien kontinuerlig har blitt inkludert som en tredjepart i kritisk diskusjon og dialog.

I intervjusituasjonen ble det benytte åpne spørsmål, hvor informanten fikk en frihet i deres utsagn. For å verifisere informasjonen ble det samtidig benyttet påfølgende lukkede, bekreftende spørsmål. Alle informantene fikk avslutningsvis muligheten til å tilføye informasjon, samt rydde opp i eventuelle opplevelser av feil- eller overtolkning fra intervjuer.

Den innledende delen av analyseprosessen foregikk i to ledd, hvor første fase behandlet tekstmaterialet gjennom en top-down tilnærming, her på bakgrunn av innhold i de tematiske sammendragene. Andre ledd benyttet dataverktøyet Nvivo i en bottom-up tilnærming. Nvivo-verktøyet støtter opp under en objektiv tilnærming til teksten, hvor forskerne får innblikk i hvor mange informanter som trekker frem den enkelte meningsenheten, og i hvilken grad denne enheten vektlegges i de ulike intervjusituasjonene.

Sammenfatning

Studien utforsket hvordan saksbehandlere i barnevernet forstår fenomenet alvorlige atferdsvansker, samt ungdommens behov. Studien utforsket videre om saksbehandleres opplevelse av behov blir reflektert i deres praksis. Da saksbehandlerne arbeider direkte i møte med ungdommen, anser vi deres kunnskap som verdifull informasjon i lys av de utfordringene samfunnet står overfor i møte med alvorlige atferdsvansker blant ungdom. Deres forståelse kan også spille en sentral rolle innenfor barnevernets praksis i møte med utsatte barn og unge,

da undersøkelser og beslutninger kan være influert av blant annet deres rolle- og oppgaveforståelse, deres kompetanse, erfaring og verdisyn (Juul, 2010).

Ni semistrukturerte intervju ble grunnlaget for den fenomenologiske analysen, og i teksten ble det identifisert fem meningsbærende enheter. Disse var 1) Informantenes forståelse av problemutvikling, 2) deres beskrivelse av alvorlige atferdsvansker, 3) informantenes tolkning av underliggende problem, 4) deres forståelse av ungdommens behov, og 5) hva som må til for å ivareta og imøtekomme ungdommens individuelle behov innenfor barnevernets kontekst.

Meningsinnholdet forskerne kom frem til gjennom analysen, viser først og fremst til informantens forståelse av alvorlige atferdsvansker som et komplekst fenomen. Informantene vektlegger i stor grad den sviktende foreldreomsorgen som en grunnleggende faktor for utvikling av slike vansker. De beskriver deretter tilegnelsen av det eksplisitte atferdsuttrykket som en kumulativ prosess på bakgrunn av reduserte sosiale- og emosjonsregulerende ferdigheter, lav mestrings- og selvfølelse, påfølgende ekskludering og avvising fra jevnaldrende, og på bakgrunn av dette en tilknytning til et negativt eller avvikende miljø.

Informantene anser en god relasjon mellom ungdom og saksbehandler som avgjørende i deres arbeid med ungdommen. Videre vektlegges ungdommens behov for god voksenkontakt, langvarig oppfølging og behandling, samt behandling og tiltak som tar hensyn til ungdommens individuelle behov, og deres unike problem og historie. Forståelsen av hva ungdommen trenger ser imidlertid ikke ut til å sammenfalle med det de mener ungdommen får. Gjennom dialogen mellom intervjuer og informant, kom det tydelig frem en opplevelse av maktesløshet og håpløshet i forhold til å ikke kunne bidra med det de mener er nødvendig og viktig i møte med ungdom med alvorlige atferdsvansker.

Implikasjoner

Sentralt hos informantene ligger fokuset på relasjon mellom barnevernsarbeider og ungdom. I lys av informantenes forståelse og erfaring bør barnevernets virksomhet i større grad tilrettelegge for at det skal bli lettere å etablere og opprettholde en slik relasjon. Ved å eksempelvis frigjøre mer tid per saksbehandler, økes muligheten for én-til-én kontakt mellom saksbehandlere og ungdom, samt tid for saksbehandler til å danne seg et klarere bilde av den enkeltes ungdom historie og problem, og derav imøtekomme individuelle behov.

Både juridiske- og økonomiske rammebetingelser, samt organisering innenfor barnevernet, vanskeliggjør en god relasjon, langsiktig behandling og oppfølging. Blant informantene vurderes disse som avgjørende elementer for at ungdommen skal få et godt liv. Det kan i den sammenheng stilles spørsmål til om det ikke er samfunnets plikt å frigjøre nødvendige ressurser til barnevernet. Samtidig bør det forskes mer på effekt av tiltak over tid. Først da kan man bedre vurdere effekten av tiltakene, og den organiseringen man i dag bruker ressursene på.

Da informantene forstår alvorlige atferdsvansker i lys av sviktende foreldreomsorg, samtidig som de vektlegger voksenkontakt og relasjon, bør barnevernet møte ungdommene som en omsorgsaktør. Det er imidlertid urovekkende når det fremkommer at behandling og tiltak som saksbehandlerne iverksetter, ikke nødvendigvis samsvarer med det de opplever at ungdommen trenger. Vi oppfordrer til en større oppslutning rundt og et større fokus på denne diskrepansen, spesielt med tanke på de alvorlige konsekvensene som følger av å ikke få riktig hjelp. I denne sammenheng vil det også være viktig å bygge opp under et bedre samarbeid mellom ulike instanser, spesielt barnevernet, psykisk helsevern og rusomsorgen.

Litteratur

- Allen, J. P., & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. I J. Cassidy, & P. R. Shaver (red.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (s. 319-335). New York: Guilford Press.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. (4.utg., tekst rev.). Washington, DC: Forfatter.
- Andenæs, A. (1997). Fra usynlig offer til synlig aktør: ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid. I E. Backe-Hansen, & T. Havik (red.), *Barnevern på barnets premisser* (s. 163-172). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Andrews, D., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F. T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant at psychologically informed metaanalysis. *Criminology*, 28, 369-404. Hentet fra:
<http://www.heinonline.org/HOL/Page?page=369&handle=hein.journals%2Fcrim28&collection=journals#380>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Barne- og familiedepartementet. (2000). *Barnevernet i Norge- Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. (NOU 2000:12). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/nou/pdfa/nou200020000012000dddpdfa.pdf>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Kompetanseutvikling i barnevernet- Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning*. (NOU 2009:8). Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6ebc07ce4230459cb78599b599d76f40/no/pdfs/nou200920090008000dddpdfs.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2013). *Barnevernet i Norge*. Hentet fra http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevernet%20i%20Norge%202013/Faktaark_2013_Barnevernet.pdf

Barnevernloven. Lov 17. Juni 1992 nr. 100 om barneverntjenester.

Befring, E. (2006). *Spesialpedagogiske utsyn: læring og oppvekst*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Binder, P. E., Moltu, M., Hummelsund, D., Sagen, H. S., & Holgersen, H. (2011). Meeting an adult ally on the way out into the world: Adolescent patients' experiences of useful psychotherapeutic ways of working at an age when independence really matters. *Psychotherapy Research, 21*(5), 554-566. doi:10.1080/10503307.2011.587471

Bordin, E. S. (1994). Theory and research on the therapeutic working alliance: New directions. I A. O. Horvath, & L. S. Greenberg (red.), *The working alliance: Theory, research, and practice* (s. 13-37). Oxford: Wiley & Sons.

Braarud, H. C., & Nordanger, D. Ø. (2011). Kompleks traumatisering hos barn: En utviklingspsykologisk forståelse. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 48*(10), 968-972.

Bremner, J. D. (2006). Traumatic stress: effects on the brain. *Dialogues in Clinical Neuroscience, 8*(4), 445-461. Hentet fra: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3181836/?report=classic>

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiment by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (2000). Ecological system theory. I A. E. Kazdin (red.), *Encyclopedia of psychology* (s.129-133). Washington, DC: American Psychological Association.

- Chemtob, C. M., Roitblat, H. L., Hamada, R. S., Carlson, J., & Twentyman, C. (1988). A cognitive action theory of posttraumatic stress disorder. *Journal of Anxiety Disorders, 2*(3), 253–275. doi:10.1016/0887-6185(88)90006-0
- Clark, D. B., Lesnick, L., & Hegedus, A. M. (1997). Traumas and other adverse life events in adolescents with alcohol abuse and dependence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 36*, 1744-1751. doi:10.1097/00004583-199712000-00023
- Courtois, C. A. (2008). Complex Trauma, Complex Reactions: Assessment and Treatment. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 1*, 86-100. doi:10.1037/1942-9681.S.1.86
- DiGiuseppe, R., Linscott, J., & Jilton, R. (1996). Developing the therapeutic alliance in child and adolescent psychotherapy. *Applied and Preventive Psychology, 5*, 85-100. doi:10.1016/S0962-1849(96)80002-3
- Dishion, T. J., Patterson, G. R., Stoolmiller, M., & Skinner, M. L. (1991). Family, school, and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental Psychology, 27*(1), 172-180. doi:10.1037/0012-1649.27.1.172
- Dodge, K. A., Price, J. M., Bachorowski, J., & Newman, J. P. (1990). Hostile attributional biases in severely aggressive adolescents. *Journal of Abnormal Psychology, 99*, 385-392. doi:10.1037/0021-843X.99.4.385
- Dodge, K. A., & Schwartz, D. (1997). Social information processing mechanism in aggressive behavior. I D. Stoff, J. Breiling, & J. D. Maser (red.), *Handbook of antisocial behavior* (171-180). New York, NY: Free Press.
- Dryfoos, J. G. (1990). *Adolescents at risk. Prevalence and prevention*. New York, NY: Oxford University Press.

Eide, H., & Eide, T. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner: samhandling, konfliktløsning, etikk*.

2.utg. Oslo: Gyldendal akademiske.

Fergusson, D.M., & Harwood, L. J. (1998). Early conduct problems and later life opportunities. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 1097-1108. Hentet fra: http://journals.cambridge.org/abstract_S0021963098003175

Fergusson, D. M., Harwood, J. L., Ridder, E. M. (2005). Show me the child at seven: the consequences of conduct problems in childhood for psychosocial functioning in adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(8), 837–849. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00387.x

Finlay, L. (2003). Through the looking glass: intersubjectivity and hermeneutic reflection. In L. Finlay, & B. Gough (red.), *Reflexivity: A practical guide for researchers in health and social sciences* (s. 105-119). Oxford: Blackwell.

Ford, J. D. & Courtois, C. A. (2009). Defining and understanding complex trauma and complex traumatic stress disorders. I C. A. Courtois, & J. D. Ford (red.), *Treating complex traumatic stress disorders: an evidence-based guide* (s. 13-30). New York: The Guilford Press.

French, D. C., Conrad, J., & Turner, T. M. (1995). *Development and Psychopathology*, 7(4), 857-87. doi:10.1017/S095457940000688X

Garnic, I., & Patterson, G. (2006). Toward a comprehensive model of antisocial development: A dynamic approach. *Psychological Review*, 113, 101-131. doi:10.1037/0033-295X.113.1.101

Greenberg, M. T., Speltz, M. L., Deklyen, M., & Endriga, M. C. (1991). Attachment security in preschoolers with and without externalizing behavior problems: A replication. *Development and Psychopathology*, 3(4), 413-430. doi:10.1017/S09545

- Greenwald, R. (2002). The Role of Trauma in Conduct Disorder. *Journal of aggression, Maltreatment and trauma*, 6(1), 5-23. doi:10.1300/J146v06n01_02
- Greenwood, P. W., & Zimring, F. E. (1983). *One More Chance: The Pursuit of Promising Intervention Strategies for Chronic Juvenile Offenders*. Santa Monica, CA: Rand Corporation. Hentet fra: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED266386.pdf>
- Hartman, C. R., & Burgess, A. W. (1993). Information processing of trauma. *Child Abuse & Neglect*, 17, 47-58. doi:10.1016/0145-2134(93)90007-R
- Heggen, K., Jørgensen, G., & Paulgaar, G. (2003). *De andre. Ungdom, risikosoner og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Henggeler, S. (1989). *Delinquency in adolescence*. Newbury Park: Sage.
- Herman, J. (1994). Coping with trauma-theory, prevention and treatment. *Journal of Traumatic Stress*, 7, 151–152. doi:10.1002/jts.2490070120
- Herrenkohl, T. I., Lee, J., & Hawkins, D. (2012). Risk Versus Direct Protective Factors and Youth Violence: Seattle Social Development Project. *American Journal of Preventive Medicine*, 43(2), 41-56. doi:10.1016/j.amepre.2012.04.030
- Hill, J. (2002). Biological, psychological and social processes in the conduct disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(1), 133-164. doi:10.1111/1469-7610.00007
- James, B. (1989). *Treating traumatized children: New insights and creative interventions*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Juul, R. (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger: Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna* (Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim, Norge). Hentet fra: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:435038/FULLTEXT01.pdf>

- Kazdin, A. E. (1992). Overt and covert antisocial behavior: Child and family characteristics among psychiatric inpatient children. *Journal of Child and Family Studies, 1*(1), 3-20. doi:10.1007/BF01321339
- Kazdin, A. E. (1995). Conduct disorders in childhood and adolescence. *Developmental Clinical Psychology and Psychiatry, 9*, (2.utg.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publication. doi:10.4135/9781483345406
- Kazdin, A. E., & Durbin, K. A. (2012). Predictors of child–therapist alliance in cognitive–behavioral treatment of children referred for oppositional and antisocial behavior. *Psychotherapy, 49*(2), 202-217. doi:10.1037/a0027933
- Kraemer, H. C., Stice, E., Kazdin, A., Offord, D., & Kupfer, D. (2001). How Do Risk Factors Work Together? Mediators, Moderators, and Independent, Overlapping, and Proxy Risk Factors. *The American Journal of Psychiatry, 158*(6), 848-856. doi:10.1176/appi.ajp.158.6.848
- Kroken, R. (2012). *Forvandling av ansvar: En utvidet casestudie av barnevernarbeideres handlingsbetingelser i velferdsstaten* (Doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- KUF(2000). *Vurdering av program og tiltak for redusere problematferd og utvikle sosialkompetanse*. Innstilling fra faggruppe oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet. Rapport 2000. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Kvale, S. (1994). *Interview: En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels forlag.
- Kvilhaug, G., Høygaard, B., Rønhovde, T., Aase, H., Eilertsen, O., Rydin, S. A.,...Johansen, E. B. (1998). *AD/HD- Et verktøy for kartlegging av barn og ungdom*. Oslo: Novus forlag.

- Liamputtong, P., & Ezzy, D. (2005). *Qualitative research method* (2. utg.). Melbourne: Oxford University Press.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: En innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathisen, T. (1995). *Kan fengsel forsvares?* 2. utg. Oslo: Pax forlag
- Mandel, H. P. (1997). *Conduct disorder and underachievement. Risk factors, assessment, treatment, and prevention*. New York: John Wiley & Sons
- McCall, R. B., & Groark, C. J. (2015). Research on institutionalized children: Implications for international child welfare practitioners and policymakers. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, 4(2),142-159.
doi:10.1037/ipp0000033
- McCord, J., & Tremblay, R. (red). (1992). *Preventing Antisocial Behavior: Interventions from Birth Through Adolescence*. New York, NY: Guilford Press.
- Midjo, T. (1997). Barnet, barneomsorgen og barnevernet. I A. Kjellevold, E. Hærem, T. Midjo, & E. Willumsen (red.), *Samarbeid for barnets beste* (s. 11-36). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology*, 13, 355-375. doi:101017/S0954579401002097
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Harrington, H., & Milne, B. J. (2002). Males on the life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways: Follow-up at age 26 years. *Development and Psychopathology*, 14, 179-207. Hentet fra:
<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=100937&fileId=S0954579402001104>.

- Nordahl, T. (2002). *Eleven som aktør. Fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordahl, T., Sørli, M. A., Manger, T., & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnæringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen. Kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Ogden, T., & Hagen, K. A. (2014). *Adolescent Mental Health. Prevention and intervention*. New York: Routledge.
- Patterson, G. R. (2002). The early development of coercive family process. I J. B. Reid, G. R. Patterson, & J. Snyder (red.), *Antisocial behavior in children and adolescents: A developmental analysis and model for intervention* (s. 25-44). doi:10.1037/10468-002
- Pedersen, W. (1998). *Bittersøtt: Ungdom, sosialisering og rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Perry, J. C., Sigal, J. J., Boucher, S., & Paré, N. (2006). Seven Institutionalized Children and Their Adaptation in Late Adulthood: The Children of Duplessis (Les Enfants de Duplessis). *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 69(4), 283-301. doi:10.1521/psyc.2006.69.4.283
- Regionalt kunnskapssenter for barn og unge- psykisk helse og barnevern. (2015). *Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner*. Hentet fra: https://www.ntnu.no/trykk/publikasjoner/Barnevernrapport_RKBU/.
- Russo, M. F., & Beidel, D. C. (1994). Co-morbidity of childhood anxiety and externalizing disorders: Prevalence, associated characteristics, and validation issues. *Clinical Psychology review*, 14, 199-221. doi:10.1016/0272-7358(94)90008-6
- Rutter, M., Giller, H., & Hagell, A. (1998). *Antisocial Behavior by Young People: the main*

message from a major new review of the reasearch. Cambridge: Cambridge University Press.

Shirk, R. S., & Karver, M. (2003). Prediction of treatment outcome from relationship variables in child and adolescent therapy: A meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*, 452- 464. doi:0.1037/0022-006X.71.3.452

SSB. (2014). *Barnevern, 2013*. Hentet 14.april, 2015 fra: <https://www.ssb.no/barneverng/>

Steward, S. (1996). Alcohol abuse in individuals exposed to trauma: A critical review.

Psychological Bulletin, 120, 83-112. Hentet fra:

<http://psycnet.apa.org/journals/bul/120/1/83.pdf>

Sørli, M. A. (2000). *Alvorlige atferdsproblemer og lovende tiltak i skolen. En forskningsbasert kunnskapsstatus*. Oslo: Praxis forlag.

van der Kolk, B. A. (2005). Developmental trauma disorder. *Psychiatric Annals, 35*(5), 401-408. Hentet fra: <http://www.wjcia.org/conpast/2008/trauma/trauma/.pdf>

van der Kolk, B. A., Pelcovitz, D., Roth, S., Mandel, F. S., McFarlane, A., & Herman, J. L.

(1996). Dissociation, somatization, and affect dysregulation: The complexity of adaptation to trauma. *American Journal of Psychiatry, 153*, 83-93. Hentet fra:

<http://search.proquest.com/docview/220472659/fulltextPDF/FE3114632B34789PQ/1?accountid=8579>

Verdens helseorganisasjon, WHO (2000). *Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Vinnerljung, B., & Sallnäs, M. (2008). Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child and Family Social Work, 13*, 144-155. doi:10.1111/j.1365-2206.2007.00527.x

Weersing, V. R., & Weisz, J. R. (2002). Mechanisms of action in youth psychotherapy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 43*(1), 3-29. doi:10.1111/1469-

7610.00002

- Webster-Stratton, C. (1989). Systematic comparison of consumer satisfaction of three cost-effective parent training programs for conduct problem children. *Behavior Therapy*, 20(1), 103–115. doi:10.1016/S0005-7894(89)80121-2,
- Webster-Stratton, C. (2001). *Parenting program. The incredible years. Leaders guide.* (rev. utg.). Seattle, WA: Carolyn-Webster Stratton.
- Widom, C. S. (1989). Child abuse, neglect, and adult behavior: Research design and findings on criminality, violence, and child abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(3), 355-367. doi:10.1111/j.1939-0025.1989.tb01671.x
- Widom, C.S.(1997). Child abuse, neglect and witnessing violence. I D. Stoff, J. Breilling, &, J. D. Maser (red.), *Handbook of antisocial behavior*, (s. 159-170). New York: John Wiley & Sons.

Appendiks A

Informasjonsskriv til informanter

Bergen, 21.11.2014

Til deg som deltar i undersøkelsen

Prosjektet omhandler ungdom med alvorlige atferdsvansker tilknyttet den kommunale barneverntjenesten. Gjennom intervju ønsker vi å få informasjon om saksbehandlers forståelse av ungdommenes problemer og behov. Atferdsvansker er et omfattende problem for en gruppe unge og deres familier, og behandling har vist seg utfordrende. På bakgrunn av saksbehandlers kunnskap og arbeidserfaring, ønsker prosjektet å bidra til økt forståelse av vanskene.

Studien er et hovedoppgaveprosjekt i regi av Det psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen, ledet av Heidi Lundemo (stud. psychol.) og Guro Ølnes Røyset (stud. psychol.). Studentene veiledes av førsteamanuensis Helge Holgersen og professor Terje Manger.

Saksbehandler ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) bekrefter at studien ikke er meldepliktig, verken til Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) eller Personvernombudet for forskning. Studien vil ikke benytte seg av sensitiv informasjon og/eller personopplysninger (se link: <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/>). Forskerne/studentene som behandler datamaterialet har taushetsplikt, og alt materiale behandles konfidensielt. Det skal skrives en artikkel basert på innhentet informasjon. Ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i det som skrives. Du selv står selv ansvarlig for egen taushetsplikt som saksbehandler i den kommunale barneverntjenesten.

Personer med minimum ett års erfaring som saksbehandlere i den kommunale barneverntjenesten, og som har relevant arbeidserfaring med prosjektets tematikk, er invitert til å delta. Intervjuet vil vare i 30-40 minutter, og det vil av forskningsmetodiske grunner bli tatt lydopptak av samtalen. Det er frivillig å delta, og du kan når som helst og uten å oppgi grunn trekke deg som deltaker. Vi håper likevel at du vil være med, da din kunnskap og erfaring er viktig for å bedre forstå problematikken rundt alvorlige atferdsvansker.

For eventuelle spørsmål kontakt:

Prosjektledere:

Heidi Lundemo: lundemo@hotmail.com

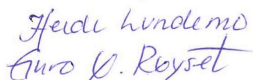
Guro Ølnes Røyset: guroyset@gmail.com

Veiledere:

Helge Holgersen: helge.holgersen@uni.no

Thomas Terje Manger: terje.manger@psysp.uib.no

Takk for god og svært nyttig hjelp!
Vennlig hilsen

Heidi Lundemo og Guro Ø. Røyset
prosjektledere

Appendiks B

Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Vi skal snakke litt om ungdommer, da i alderen 13-18år, som har en tilknytning til den kommunale barnevernstjenesten. Når vi snakker om tilknytning, snakker vi da om ungdommen i møte med deg og saksbehandlingen. (Hele din kontakt med ungdommen – start til slutt). Samtidig skal vi holde fokus på de ungdommene som har en atferd som blir en naturlig og dominerende del av saksbehandlingen (Alvorlig). Vi skal altså prøve å frigjøre oss fra teorier, litteratur og lovverk som sier noe om atferdsvansker, og heller fokusere på din personlige og subjektive erfaring og forståelse av ungdommenes problem og behov.

Saksbehandleres forståelse av fenomenet atferdsvansker blant ungdom:

1. (På bakgrunn av erfaringen din) Hvordan vil du beskrive alvorlige atferdsvansker blant ungdom?
 - Hvordan kan man se at en ungdom har AA? – hva legger man merke til?
2. Har du noen tanker om hvorfor noen ungdommer får/har atferdsvansker?
 - Risiko-, beskyttende faktorer/forhold
3. Hvordan tror du det er være en ungdom med AA? (utfordringer og konsekvenser)
 - skole, sosialt/venner, familie, innenfor barnevernssystemet?

Saksbehandleres forståelse av ungdommenes behov:

1. Hva trenger disse ungdommene?
2. Hvorfor trenger ungdommene dette?
3. Er det noe (forhold, form for hjelp) du tenker at gjør vondt verre for disse ungdommene?

Saksbehandleres opplevelse av arbeidet denne gruppen ungdommer:

1. Hvordan er det for deg å jobbe med disse ungdommene
 - følelser, tanker
2. Hvordan opplever du at hjelpen fungerer?
 - Dette i forhold til å imøtekomme de behovene som ble nevnt tidligere; hvilke behov imøtekommes og hvordan imøtekommes de?
3. I en drømmeverden – hva du gjort for disse ungdommene?

Bakgrunnsinformasjon om informanten: Utdanning, arbeidserfaring, alder, år som saksbehandler